

קהילת ראש הגבעה

בנשיאות מורינו הגאון הרב דניאל בלסקי שליט"א
ומוה"ר אברהם משה רוט שליט"א

תוכן ענינים

- 2.....זהירות בכבוד הבריות, אפילו אצל החוטאים ביותר. אפילו אצל החוטאים ביותר. מורנו הרב הצעיר אברהם משה רוט שליט"א
- 3.....פנו לכם צפונה-הצפינו עצמכם הרב אלימלך קארפ שליט"א
- 4.....A KOHEN AND A KABBALIST. RABBI YOEL KLEIN SHLIT"א
- 5.....בירורים והערות בהלכות תשעה באב הרב משה יונה הרטמן שליט"א
- 6.....בין משפט שרי האלפים והמאות לבין משפט הסנהדרין... הרב אברהם הירשוביץ שליט"א
- 7.....פסוק בפרשה הרב גרשון ברטמן שליט"א
- 7.....STARS LAST FOREVER. RABBI YAAKOV KLEIN SHLIT"א
- 8.....מנהגי תשעה באב הרב מאיר שולביץ שליט"א
- 9.....תשעה באב שחל בשבת הרב משה נאומבורג שליט"א
- 10.....כוחה של ניגודיות הרב נחום יוסף נחם שליט"א
- 12.....מדור אחודה חידה
- 12.....והגדת לבנך

זמנים שבת פרשת דברים חזון תשע"ט

- 6:53.....הדלקות נרות
- 7:05.....מנחה
- 7:20.....קבלת שבת
- 9:22.....סוף זמן קריאת שמע
- 9:15.....שחרית
- 9:45.....ברכו
- 2:30.....חברת תהילים
- 5:00.....מנחה

זמני תשעה באב - ייהפך לששון ולשמחה!

- 7:33.....תחילת הצום
- 8:55.....מעריב
- 9:10.....איכה וקניות עם מורינו הרב דניאל בלסקי שליט"א
- 9:00.....שחרית
- 7:00.....מנחה -טלית ותפילין
- 7:52.....מעריב
- 7:56.....סוף הצום

A Message from the Rav

Rabbi Daniel Belsky shlit"א

The nine days of mourning. We have difficulty with mourning. We need to see the positive side of mourning.

Man is very complex. We have no problem with crying – like we have no problem with fear. It comes naturally. So too crying. It is a natural release for powerful emotion. Our problem is perception – relationships. We have been nurtured by a culture that preaches comfort. A culture that sees this world as an end in itself. This the enemy. We are Bnei Olam Habah. Esav sold his bechorah for this world. He is "holech lamus". However Yaacov is not of this world at all. It is a startling fact that as late as the twelfth century Rabbi Yehuda Halevi saw the Jewish body as non flammable (see Cuzari 1-41). Obviously we do not hear this. The Chida notes that the act of circumcision is sufficient to remove all impurity from the Jewish body. The rest can evaporate – much as Elyahu went up to heaven in fire. Being part of this world and living in the comfort zone of the physical aspect of ourselves forces shut

the sensitivities of sanctity. How can we miss the presence of Shechina? How can we miss the service of Mikdash? These are days of sanctity – Tisha B'Av is considered a Moed. These days can open the soul to our essential reality if we pay attention. The month opens with the death of Aharon HaCohen. This death brought amalek to confront us. Fear of amalek drove us back to mitzrayim. The Leviim forced us to reconsider – to return. This happens all the time – however these events are riveted on these days and our Avoda in these days is to deal with these issues. We are called upon to mourn – we really don't have a choice. The question is how to go about it. How to open ourselves up. Only through this mourning can we can merit a real share in the ultimate joy of the rebirth of Yerushalayim. May we all merit. We need to see the joy of the rebirth in the mourning – we end the Kinos of Tisha B'Av with consolation. It is the consolation born of the mourning. There can be no consolation if there is no mourning. May we merit – Amen... ☀

"שיהיו שפתותיהם דובבות"

המעוניין להקדיש את הוצאת הגליון לעילוי נשמת יקיריו שהלכו לעולמם ולזכותם בכך בעולם העליון באפ"י זכויות של לימוד תורה ויראה יפנה להמערכת

זהירות בכבוד הבריות, אפילו אצל החוטאים ביותר

מורנו הרב הצעיר אברהם משה רוט שליט"א

א. אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל...

לפי שהן דברי תוכחות, שמנה כאן את כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן, לפיכך סתם את הדברים והזכירם ברמז **מפני כבודם של ישראל** (רש"י)

יש ללמוד מכאן כמה יש להיזהר בכבודם של ישראל, שאפילו כאשר באים להוכיח את החוטאים יש לעשות זאת בדרך כבוד שלא לביישם. ויותר מזה כתב רש"י בפסוק ג' שבמשך ארבעים שנה (!) נמנע משה מלהוכיח את ישראל עד יום מותו, כדי שלא יתביישו ממנו אח"כ בכל פעם שיראו אותו, הרי לנו ששווה להתאפק ארבעים שנה בשביל שלא לעורר בושה אצל החוטא.

ב. הגמרא בגיטין דף נ"ז (ב'אגדות החורבן) אומרת 'אמר ר' אלעזר, בא וראה כמה גדול כוחה של בושה, שהרי סייע הקב"ה את בר קמצא והחריב את ביתו ושרף את היכלו, עיי"ש. וב'שיחות מוסר' להגר"ח שמואלביץ זצ"ל נתפעל מאד מזה, שהרי שם לא מדובר בבושה של כלל ישראל אלא בבושה של אדם יחיד, ולא אדם כשר, אלא איש כזה שמחמת בושתו הלך לרדוף את כלל ישראל ולמסור אותם למלך רומי, הרי שגם בושה של אדם מושחת כזה גם היא בוקעת רקיעים, והיא שהחריבה את בית המקדש ושרפה את היכל!

בילקוט לקח טוב הוסיף על זה מעשה מהגרי"ז מבריסק. בתקופת מלחמת העולם הראשונה, כשרוב יהודי בריסק נמלטו מן המקום, השתררה הפקרות בחיי הדת ובסדרי הכשרות. בכלל זה פעלו בעיר שוחטים בלתי מוכרים ללא שום השגחה ופיקוח. גם כשהחיים שבו למסלולם עדיין פעלו בעיר שוחטים אחדים כאלה שעשו כטוב בעיניהם מחוץ לבית המטבחים הקהילתי (ונקראו 'ווינקעל שוחטים'), כדי להבטיח שחיה מתוקנת ליהודי בריסק היה צורך להפסיק מיד את שחיטתם. למטרה זו כינס הגרי"ז בביתו אסיפה מטובי העיר בכדי לדון יחדיו בדרכי הפעולה.

והנה, כשבאו הקרואים הופתעו לראות בתוכם את אחד מאותם "ווינקעל שוחטים", אורח בלתי קרוא שנוכחותו כמובן הפריעה לניהול האסיפה. פנה אליו אחד המשתתפים בבקשה שיואיל לצאת, אבל האיש סירב לעשות כן, באמרו שהבית הינו ביתו של הרב ורק אם הרב יצווה עליו לצאת – יציית לו. התחילו גם שאר הנוכחים להפציר באיש שילך לנפשו ולא הועילו. פנו איפוא להגרי"ז וביקשו להורות לשוחט שיצא ולא יפריע, אבל לפליאתם התעטף הרב בשתיקה ולא הורה לאיש אפילו ברמיזה לצאת מן החדר. האסיפה כמעט עמדה להתפזר בגלל אותו טרדן, אולם הגרי"ז הוסיף לעמוד בשתיקתו.

לבסוף הודות לתחבולה מחוכמת שעשה אחד הנוכחים התפתה השוחט לצאת מן החדר והאסיפה התנהלה למישרין. האנשים הנכבדים שתמהו בלבם מאד על שתיקת הרב, שמעו אז מפיו הסבר להתנהגותו: במסכת גיטין אמרו חז"ל 'בוא וראה כמה גדול כוחה של בושה, שהרי סייע הקב"ה את בר-קמצא והחריב את ביתו ושרף את היכלו' נמצא שאם היה הרב מבייש את השוחט ומשלחו מביתו, היו מפסידים הכל. מאסיפה כזאת לא תצמח שום טובה.

א"ה, מעניין לספר מה ששמעתי מידי שליט"א שלומד אצל נכד הגרי"ז, הלא הוא הגאון רבי אברהם יהושע סאלוויצ'ק שליט"א. כידוע, בישיבתו של הגרא"י צריך להמתין מספר שנים מאז הקבלה לישיבה עד שמקבלים – לאחר כמה וכמה בקשות ודחיות - את הזכות הנחשקת להשתתף בשיעורו היומי. והנה פעם אחת כאשר נכנס הגרא"י לשיעור, ראה שבין המשתתפים יושב בחור שלא קיבל עדיין רשות להיכנס לשיעור, הגרא"י ביקש ממנו לצאת, הלה גחן ולחש בחוצפתו 'היבנא לך דמי פלגא דסעודתיך' (כלשונו של בר קמצא), כששמע זאת הגרא"י נחרד מיד, השתתק, והחל בשיעורו כרגיל... [אף שכמובן יש לחלק טובא בין בר קמצא שהגיע בטעות לסעודתו של שונאו, לבין תלמיד חפוף שנכנס לשיעור בלא רשות, אבל - כזקינו זצ"ל - גם הוא שליט"א נזהר טובא מגודל כוחה של בושה].

ג. הוסיף ב'שיחות מוסר' שכך גם מצאנו בבלעם שמיד לאחר שאתונו הוכיחה אותו – מתה, שלא יאמרו זו היא שסילקה את בלעם בתוכחתה ולא היה יכול להשיבה וחס המקום על כבוד הבריות (רש"י פרשת בלק ממדרש רבה). בלעם היה אבי אבות כל הפחיתות שבעולם ואעפ"כ מחשש לפגיעה בכבודו המית הקב"ה את האתון. ואע"פ שאילו היתה האתון חיה היה כאן 'קידוש השם' כל רואה אותה היה אומר זו שפתח ה' את פיה מ"מ כיון שיש בהישארותה בחיים פגיעה קלה בפחות שבפחותים זה חס המקום על כבודו והמית את אתון.

ויש להוסיף על דברי ה'שיחות מוסר', שאע"פ שבלעם נענש עונש חמור שנהרג בחרב, מכל מקום בזיון זה לא היה מגיע לו, משום שהודה לתוכחת האתון 'הסכן הסכנתי... ויאמר לא', ומכיון שהודה ונתבייש בזה שוב אין ראוי לבזותו על זה, שלא יתבזה על ההודאה הטובה שהודה. הרי לנו שגם במקום שהוא נענש עונש חמור של מיתה בחרב, מ"מ הקפיד הקב"ה שלא להוסיף ע"ז בזיון קל שלא היה מגיע לו. כמה גדול כבוד הבריות.

ד. בגמרא ברכות דף כ"ז בשעה שהעבירו את רבן גמליאל מנשיאותו משום שפגע בכבודו של רבי יהושע לא מינו את רבי יהושע במקומו משום ש'בעל מעשה הוא' ועי"ז יגרם לרבן גמליאל צער יותר מדי. וכתב המאירי שם דוגמא לזה: "וכן מצינו במחלוקת של קרח אמור אל אלעזר בן אהרן וירם את המחנות ולא רצה הקדוש ברוך הוא לומר כן לאהרן עצמו, כדי ללמד דרך ארץ בכך, אלא בוררים להם אחר גדול והגון בכל דבר וממנין אותו".

הרי לנו, שלא רק במעשה דרבן גמליאל נשיא ישראל קדוש ה' היה להם לחכמים לחשוש לחלישות דעתו, אלא אף כאשר מדובר על מאתים חמישים איש מקריבי הקטורת 'החטאים האלה בנפשותם' שאמר עליהם משה 'אתה וכל עדתך הנועדים על ה' מכל מקום אין כבודם הפקר ועונשם נמדד ונשקל בדקדוק נפלא, ולא ניתן להם אלא לפי חשבון מדוקדק כזה, ואף שבמעשה זה נחרתו לדיראון עולם על מזבח ה' מ"מ אילו אהרן בעצמו היה מרים את המחנות היה זה יותר ממש שמגיע להם, ומנע הקב"ה את אהרן מזה.

הנה כי כן, אף שעבר אדם עבירה חמורה מאד ונענש בעונש גדול ביותר, לא הופקר כבודו לגמרי ואין לתת לו כמלא נימה יותר ממה שמגיע לו!

ה. והנה אמרו חז"ל 'נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים, מנא לן, מתמר דכתיב והיא מוצאת והיא שלחה אל חמיה כו', ויש לתמוה מהו לשון 'נוח', מאי נפקא מינה מה 'נוח לו', וכי עסקינן בענייני נוחות, הוי ליה למימר – חייב אדם להפיל עצמו לכבשן האש ולא ילבין פני חברו. [או 'ראוי לאדם' אם אינו חייב גמור וכדומה].

וביאר הגר"ח שמואלביץ עפ"י דברי הנפש החיים שאע"פ שהאבות קיימו כל התורה נשא יעקב שתי נשים, משום שראה שידע בהשגותיו העליונות שיהיה בזה תיקון גדול ומהן יבנה בית ישראל. אכן, הוסיף הנפש החיים, כל זה שייך קודם מתן תורה אבל לאחר מתן תורה אסור לאדם לעבור על איזה איסור בשביל תיקונים גבוהים.

נמצא איפוא, שבמעשה תמר שהיה לפני מתן תורה, היתה יכולה תמר לבחור להלבין פני יהודה כדי שתינצל מכבשן האש ותוכל להציל את פרץ שבמעיה שממנו עתידה לצאת מלכות בית דוד, ומכך שלא בחרה בזה מוכח שגם מבחינת התיקונים והתועלת הרוחנית 'נוח לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים' כי זהו קלקול גדול בכל העולמות יותר ממה שייהרס מכך שתישרף תמר ותאומיה! ...

הקב"ה מצווה (בג), "רב לכם סב את ההר הזה פנו לכם צפונה. ובמדרש רבה (איט) ז"ל מהו פנו לכם צפונה, אמר רבי חייא אם ראיתם אותו שמבקש להתגרות בכם אל תעמדו כנגדו, אלא הצפינו עצמכם ממנו עד שיעבור עולמו, הוי פנו לכם צפונה הנצי"ב בהעמק דבר הוסיף דלפי המדרש מתבאר "ההר" הזה, הכוונה לגלות אדום, וכל הפסוק הוי לדורות הבאים, ולכן בפסוק הבא כתוב "זאת העם צו לאמר" היינו העם הנמצא כעת צו לאמר, כי פסוק הקודם נאמר לדורות הבאים. מדוע באמת אסור לעמוד כנגד עשו כשהוא מתחיל ובא להתגרות. תשובה לזה מצאנו במד"ר (א,טו) וז"ל "אמר ר' יודן כיון שבאו ישראל לעשות עמו מלחמה הראהו הקב"ה למשה אותו הר שהאבות קבורים בו. אמר לו משה אמור להם ישראל אין אתם יכולים להזדווג לו, עד עכשיו מתבקש לו שכן הכיבוש שכיבד את רב שלקבורין בהר הזה. מנין, ממה שקרינו בענין רב לכם סב את ההר הזה" מבואר כאן במדרש שזכותו של כיבוד אב עומדת לו לעשו שלא יוכלו לנצחו, ועוד למדין מהמדרש שהקב"ה רצה שמשה רבינו יעמוד על סוד הדבר מעצמו בלי שהקב"ה יאמר לו טעם הדבר בפירוש, ולכן הראה לו הקב"ה ההר שהאבות קבורים בו כדי שיתבונן בזה משה ויעמוד על טעם הדבר מעצמו. ולפי ביאור זה בדברי המדרש מיושב היטב בפרשת חקת כשרצו עם ישראל לעבור בארצו ומיאן מלך אדום לתת לישראל עבור בגבולו כתיב (ככא) ויט ישראל מעליו. והרמב"ן כ' שקיצר הכתוב כי מפי הגבורה נצטוו בדברים אצלנו ונשמרתם מאד אל תתגרו בהם. ולפי המדרש דמשרע"ה אמר להקב"ה אצלנו שיאמר צווי זה לבני ישראל, יש לפרש הכתוב כפשוטו שמעל פי משה רבינו ה' החלטת "ויט ישראל מעליו". וכמו"כ כשהיה במצרים כותב הנצי"ב בפירושו מטיב שיר עה"פ בשייר שלקבורין וינתן בחגיגה הסלע בסתר המדרגה, שנמשלו ישראל ליונה בין עופות הטורפים, והיא מסתרת מהם, אבל מכיון שיונה הומה תמיד ועושה רעש וכמו"כ כלל ישראל צעקו אל ה', לכן אינו מספיק במחבוא מועט אלא יש צורך שיהא בסתר המדרגה, שהשונאים לא ישימו לב אליהם.

באופן שונה יש לבאר דברי המדרש אצלנו מדוע לא לעמוד נגדו אלא כדאי להצפין. אנו מוצאים כבר בשעבוד מצרים בילקוט שמעוני שמות (רמז קסח) עה"פ ויברח משה מפני פרעה וז"ל "כתיב לך עמי בא בחדריך, בשעה שאתה רואה השעה חצופה לא תעמוד כנגדה אלא תן לה מקום. הסתכלו בי כביכול כשראיתי השעה חצופה בעוונותיכם נתתי לה מקום שנא' השיב אחר ימינו. וכל מי שעומד כנגד השעה נופל בידה וכל מי שנותן מקום לשעה השעה נופלת בידו וכו' אברהם נתן מקום לשעה וברח מפני נמרוד ונפלה בידו. יצחק נתן מקום לשעה ונפלה בידו שנא' ויברח משה מפני פרעה ונפלה בידו שנא' גם האיש משה גדול מאד בעיני עבדי פרעה וכו' וכן יעקב נתן מקום לשעה ויברח ויעקב שדה ארם ונפלה השעה בידו וינק עשו את נשיו בנו וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו" אכן יש כאן שוני ביחס לדברי המדרש שהזכרנו, כאן מבואר שבגלל עוונות של כלל ישראל הקב"ה נותן מקום ולכן אינו רק ביחס לאדום בלבד אלא לכל מי שבא לצרור אותם, וכמו"כ אצל האבות מצאנו שבשעה שראו שעה חצופה שקמו עליהם נתנו מקום וחששו לעוונותיהם. ועוד מצאנו במדרש תנחומא (ויחי רמז ו) וז"ל "מה כתיב למעלה מן הענין ויקרבו ימי ישראל למות ויקרא לבנו ליוסף" למי שהשעה עומדת לו. והנביא צווח לך עמי בא בחדריך וכו' אמר הקב"ה אני אמרתי לכם שתהיו מטמינים עצמכם ותתנו מקום לשעה וכו'. מרדכי עמד כנגד השעה והי' לו להחניף לרשע. ולפי שעמד כנגד המן הרשע קמעא כבר היו ישראל כלים מן העולם. דוד ברח וימלט מפני שאול, וכן ברח מפני אבשלום בנו וכו' ". והטעם כי התנא באבות (ד,ג) אומר "אל תהי' בן לכל אדם שאין לך אדם שאין לו שעה" ומבאר הרמב"ם בפירושו "אי אפשר שלא יהא לכל אדם עת שיוכל להזיק לך או להועיל".

ובברכות (דף ז): אמר ר' יצחק אם ראית רשע שהשעה משחקת לו אל תתגרה בו שנא' יחילו דרכיו בכל עת וכו' עד שהגמ' מסיק בלישנא אחת שזה רק ביחס לצדיק שאינו גמור אבל לצדיק גמור יכול להתגרות בו. ועוד מתרץ הגמ' שעה משחקת לו שאני. ובמהרש"א מבאר דהיינו דמזל שעה גורם לו, וזהו כוונת הכתוב בתהילים "ועוד מעט ואין רשע וכו' " והיינו כשיעבור מזל שעה ואינו הוא הרשע והצלחתו. והנה עצת המדרש "אל תעמדו כנגדו אלא הצפינו עצמכם" אינו רק עצה טכנית להצפינו ממנו בכדי שלא יוכל אדום למצוא אותנו, אלא יש בה עומק נוסף עפ"י מה שכתב במדרש רבי דוד הנגיד (ריש ויצא) וז"ל אדם שהזמן נגדו חייב הוא להכנע לו ולא להתקומם נגדו, שעל ידי כך תשיגהו טובה ויראה השי"ת הכנעתו ויחלצוהו מיד הקמים עליו כפי שנהגו הנביאים והצדיקים וכו' ". הרי מבואר ד"הצפינו עצמכם" אינו הצלה בדרך הטבע, אלא שבמה

שמצפינו עצמו והוא נכנע לאויבו מחשיבו הקב"ה שהוא נכנע אליו כביכול, וזה סיבה לישועה. ויש להוסיף בזה טעם כי במה שהוא נכנע לאויבו ומראה שאינו סומך על עצמו כלל רק על הקב"ה היא הסיבה שהקב"ה יעזור לו. ומדי דברי לא אוכל להתעלם בתשעת הימים מלקונו על החורבן הנורא של השואה אשר עלו על המוקד שש מליון קדושים וטהורים מאחינו ואחיותינו יזכרם אלוקינו לטובה עם שאר צדיקי עולם. גם בתקופה היא היתה חלוקי דיעות האיך להתנהג, האם ללחום אתם ולא להכנע או להיות בבחינת "נותן מקום" ו"אל תעמדו כנגדו" אלא הצפינו עצמכם.

ונחזור לדברי המד"ר (א,יט) בהמשך וז"ל "אמר ר' יהודה בר שלום אמרו לו ישראל, רבש"ע אביו מברכו על חרבך תחי' ואתה מסכים עמו, ואומר לנו הצפינו עצמכם מפניו ולהיכן נברח. אמר להם אם ראיתם שמזדווג לכם ברחו לתורה, ואין צפונה אלא תורה שנא' (משלי ב,ז) יצפון לישרים תושיה". ובמגילה (דף יז). תניא ה' יעקב אבינו בבית עבר מוטמן ומשמש י"ד שנה וכו' הרי שהצורה שיעקב אבינו התנהג עם עשו ה' בבחינת "הצפינו" עצמכם, והרי האבות נקראו "ישרים", הוי אומר "יצפון לישרים תושיה". וצ"ב בשו"ט של המדרש אם כלל ישראל עומד חסר אונים ושואל "ולהיכן נברח" איזו תשובה היא זו "ברחו לתורה" הרי תורה אינה מקום שאפשר לברוח אליו, ועדיין התמיה קיימת "ולהיכן נברח". התשובה לזה היא, כי אדם המטמין עצמו בתורה הוא מקבל במתנה מקום חדש מהקב"ה, סביבות הטומן עצמו בתורה נולד ומתבצר מקום מוגן לחלוטין בשבילו מכל אויבו. דבר זה למדתי מפסוק בתהילים (כזה) כי יצפנו בסכה ביכול רעה יסתיירי בסתר אהלו בצור ירוממני, ומבאר המלבי"ם וז"ל "כי מה שאסתר בסתר אהלו יהי' מעוז ומגדל עוז מפני אויב כאלו בצור ירוממני עד שלא יוכל שום אויב לעלות אליו". ובזה מבאר המלבי"ם את המילים מפסוק הבא "ואזבחה באהלו זבחי תרועה" וז"ל אבל אנכי שאנצח ע"י שאהי' באהל ה' א"כ ישיבת האהל היא תרועת המלחמה ונצחונה". לקח גדול למדנו כאן, אותו אהל כשאדם מצפין עצמו בתורה, אז בין רגע יש כאן הצפינו של ישרים בתורה הוא כבר לא אותו מקום, הוא מקום חדש שאין האויב יכול לשלוט בו "אהלו" בצור" ירוממני. [ולפי כל הנ"ל מיושב לשון המדרש "ולהיכן נברח" כפשוטו, ואין צורך לפרש כפי המרו"ו וז"ל "כי המצפינו ומטמין עצמו דומה לבורח, שכוונת שני הדברים שלא ימצאם הרודף] וזה גם כוונת רשב"י שבת (דף לג:) שכשהי' צריך לברוח מפני המלכות "טשו" בי מדרשא היינו שנחבאו בבית המדרש, אע"ג דברך הטבע זה מקום ראשון שהיו מחפשים אותו, "בסתר אהלו".

ונראה להוסיף דכמו דבעת שהותם של כנס"י במדבר מבואר בשבת (דף לא:) כשהגמ' טוען דבמשכן ה'י' סותר ע"מ שלא לבנות במקומו, ודוחה הגמ' שאני התם כיון דכתיב על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו כסותר ע"מ לבנות במקומו דמי. ובביאור הדבר אמר הגרנ"ט וצ"ל דכמו שתינוק הנישא בידי אמו למרות שהאם עם התינוק עוברים ממקום למקום, כשנשאל האם נשתנה מיקומו של התינוק? התשובה היא בודאי שלא! כי מקומו של התינוק הוא בזרועות אמו כמקדם. כמו"כ כנסת ישראל במדבר היתה במצב של "כאשר ישא האומן את התינוק" היו כן כביכול אצל הקב"ה, ולמרות שנסעו לא נשתנה מיקומו, כי היו כביכול בזרועיו של הקב"ה, וזה הכוונה דהואיל וע"פ ה' יחנו וע"פ ה' יסעו כבמקומו דמי, וזה ה' לידו מקבלי התורה. אך בכל דור כשאדם משים עצמו בשביל לימוד התורה כמדבר, זוכה הוא להיות כדור המדבר שנוצר להם מקום חדש, בבחינת כאשר ישא האומן את התינוק.

אך טרם ביארנו האיך זוכה האדם להיות "מצפין" עצמו בתורה בדרגת "ישרים", השם משמואל (דברים,תרע"ו) מבאר שלפי היגיעה וההתפעלות ורגש הנפש לעומת זה זוכה לפנימיות התורה, כי מחשבה דיבור ומעשה הם רק לבושי הנפש, וכל עוד שלא למדריגת ישר והיינו עצם הנפש שאין בה תעוררת רע לא זכה ל"הצפינו", ורק ע"י התאמצות בתורה בהתפעלות הנפש ורגש, זוכה להתחבר לנקודת הישר שבו, ולפנימיות התורה. והטעם שרק ע"י פנימיות התורה מתקיים "הצפינו" עצמכם הוא משום שאין לימוד תורה זה כמלחמה נגד עשו אלא כבריחה ומקום מסתור, והוא במקום שמוסתר לעשו. עשו הרי כולו חיצוניות כמו חזיר שפושט טלפיו שיש להם סימני הכשר, ובזה"ק תני עשו דא שוא שבראתי בעולמי, שזה בריאה של שקר וחיצוניות. מעתה, עשו החיצוני אין לו נגיעה ושייכות כלל לפנימיות, ולכן בפנימיות התורה הוא המקום אשר יכולים להחבא מפני עשו...

A KOHEN AND A KABBALIST

Rabbi Yoel Klein

Beyond the schnapps and cake, the yartzeit of a tzaddik connects us to his powerful influence that still reverberates throughout the world. In the first few days of this month of mourning, Av, two spiritual giants passed away. On the first day, rosh chodesh, we have the only recorded yartzeit in the entire Torah, that of Aaron HaKohen. Then on the fifth day of the month we commemorate the passing of the Arizal, the sixteenth century Kabbalist from Tzfat. As believing Jews we know that nothing is without meaning and purpose. If so why did these two tzaddikim leave us right at this time of the year?

Rav Don Segal once said that when a tzaddik is niftar, and by extension each year on the day he passed away, those still found on this earth are enjoined to focus on and improve in the specific aspect of greatness that they lived by.

The destruction we are mourning during this period was caused by baseless hatred. In *pirkei avos* (1-12) we are told that Aaron HaKohen is the paradigm of one who loves every single person and brings them closer to Hashem through peaceful pursuits. The Torah is then teaching us that the timing of his yartzeit is here as a reminder that only through the loving kindness of Aaron can we return Hashem openly in our midst.

A few days later we honor the Arizal, One Shabbos afternoon as the Arizal was sleeping, his student, saw the eyes and lips of his Rebbe moving. Upon awakening asked his Rebbe to reveal what perceptions he was divining during his "rest". The Arizal answered, "It would take me 80 years to fully give over what I just received from heaven!" This same Arizal who was visited by Eliyahu HaNavi, said- "the only thing that brought me to have such exalted perceptions was the joy that I had in doing the mitzvos!"

Rebbe Nachman quotes the passuk (*Tehillim* 89-17) "b'shimcha y'gealun kol hayom, in Your name they rejoice all day long", the first letters of which spell b'chiya, to cry. He explains that the only way our tears are truthful is when they stem from a place of closeness and joy. One who experiences the absolute pleasure of being in the presence of Hashem, can then weep over any areas of the relationship that are lacking.

The Arizal is here now to remind us that our tears, and really all of that which we accomplish in our avodas Hashem, can only come through joy.

Russia of the 1800's was fraught with difficulties for the Jewish people. One of the most difficult issues was the Cantonist decrees, where a young child was drafted for 20 consecutive years into the spiritually and physically oppressive Russian army. Almost no one could survive such an ordeal with their faith

intact. A few days before Purim this decree was announced upon the inhabitants of Vilna. It was to be signed shortly and come into law during the coming month of Av. The yidden were beside themselves, doing everything they could to abolish the decree. A few days later when Purim came, all such endeavors came to a halt, and mustering incredible inner strength, they celebrated the mitzvos of the day with as much happiness that they could. Soon thereafter as the Czar was sitting at his desk signing the decree, his hand toppled over the bottle of ink, ruining the entire document. Being religious and superstitious he took it as a divine message to scrap the entire decree. When this story reached the ears of the Chofetz Chaim, he commented, "who knows, maybe if we would all have such simple joy in the face of our difficult situations, the decree of this long exile would also be annulled?!"

We see clearly that happiness and love are two important prerequisites to hasten the coming of Mashiach. Looking into our parsha we can find some very practical advice in how to foster these important concepts.

This week we begin the fifth and final sefer of the Torah-Devarim. Also known as Mishna Torah, it is basically a review of the last four books. What this teaches us is that built into the very fabric of the infinite Torah is review. This review is more than your classic cramming for the finals to remember (at least for the moment) the materiel. Its purpose is to drip the beauty of its concepts from the mind into the heart.

The world says that actions speak louder than words. You can preach to your children all day but if they see you living in ways contradictory to you words, your sermons will fall on deaf ears. Leading by example is the most potent way to teach. But there's something even higher than actions and that is- reactions. With a lot of hard work you can train yourself to act in ways congruent to the divine plan. However in a moment of surprising intensity, like a car that cuts you off at 65 mph, missing you by inches, the deepest parts of your being suddenly burst forth. Only through a plethora of inner work, internalizing and absorbing the values you hold true, will you be able to react in a proper fashion, imbuing those ideals to all those around you.

Devarim reminds us that the only way to have a genuine and emotionally connected faith, is through endlessly repeating the truth of the Torah until it enters our heart. Doing so will allow for our brotherly love to flow naturally as we can then feel the singular unity that is our nation. This will also allow us to tap into the wellsprings of joy by meriting to do the will of the infinite creator- His mitzvos. Together these beautiful qualities can then help open the gates of the Beis HaMikdash, bringing the geula shleima, speedily in our days, Amen...

הודעה חשובה!

בליל צום תשעה באב קודם קריאת המגילה ישא דברי מספד והתעוררות רבינו דניאל בלסקי שליט"א.

וכן לפני כל קינה וקינה, יבאר רבינו שליט"א עניינה ותכליתה, לעורר הלבבות והרגשות, לקונן בשפתיים דולקות ובלב נשרף מעוצם געגועי קודש.

לאחר התפילה יתאספו החברים לקונן על הארץ, בניגוני קינה ויגון, תשוקה וגעגועים, כמיהה וערגה לגאולתנו השלמה.

ביום תשעה באב לאחר קריאת התורה, תרב בבת יהודה תאניה ואניה באמירת קינות על הארץ, יחד עם הרב הצעיר רבי

אברהמשה רוט שליט"א אשר ישא דברים מפעם לפעם, לבאר ענייני הקינות, ולהספיד מספד גדול.

וכל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה!

בירורים והערות בהלכות זמנהגי חדש אב ושבוע שחל בו ת"ב

הרב משה יונה הרטמן שליט"א

א. איסור אכילה ושתייה משום אבלות

תענית ל' ע"א תנו רבנן כל מצות הנהגות באבל נוהגות בט' באב, אסור באכילת ובשתייה וכו'. ויש להקשות דהרי אבל אינו אסור באכילה ושתייה, ומאי טעמא תלו איסור אכילה ושתייה בדיני אבלות. ולכא' איסור אכילה ושתייה הוא משום לתא דתענית, ולא משום לתא דאבלות. ועי' מש"כ בחידושי מרן רי"ז הלוי הלכות תעניות.

ונראה לבאר בזה על פי דברי הגמ' בשלהי פרק חזקת הבתים (בבא בתרא דף ס' ע"ב) תנו רבנן כשחרב הבית בשניה רבו פרושין בישראל שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין וכו' אמרו נאכל בשר שממנו מקריבין על גבי מזבח ועכשיו בטל נשתה יין שמנסכין על גבי המזבח ועכשיו בטל אמר להם (רבי יהושע) אם כן לחם לא נאכל שכבר בטלו מנחות וכו' פירות לא נאכל שכבר בטלו בכורים וכו' מים לא נשתה שכבר בטל ניסוך המים וכו' שלא להתאבל כל עיקר אי אפשר שכבר נגזרה גזרה ולהתאבל יותר מדאי אי אפשר שאין גוזרין גזירה על הצבור אא"כ רוב צבור יכולין לעמוד בה וכו'.

והנה כתב השולחן ערוך (סימן תקנ"א סעיף ט') וזה לשונו יש נוהגים שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין בשבת זו וכו' ויש שמוסיפין מראש חודש עד התענית ויש שמוסיפין מ"ז בתמוז.

וכתב שם בבבאור הגר"א עיקר הטעם הוא כמ"ש בספ"ג דב"ב תניא אר"י בן אלישע מיום שחרב בית המקדש דין הוא שנגזר כו' אלא אין כו' ונהגו בימים אלו שאפשר לעמוד בזמן מועט, ומתני' אסר בסעודת ערב ט"ב, והוסיפו על עצמן. ע"כ. וכע"ז בהגהות החתם סופר לשו"ע שם סעיף ח', יעו"ש.

הרי דיש עוד מקור לניהוגי אבלות של תשעה באב, והוא מסוגית הגמרא במסכת בבא בתרא הנ"ל.

ולפי דברי הגר"א והחת"ס יש לומר דמה שמתענים בתשעה באב, מלבד היותו מכלל ד' תעניות, עוד יש בו משום ניהוגי הפרושים שלא לאכול ושלא לשתות כל דבר שיש ממנו הקרבה למזבח. והוא ניהוגי אבלות על הבית.

ובזה מתבארים דברי הגמרא בתענית דאיסור אכילה ושתייה בתשעה באב, שייך לנהגות אבלות.

ב. מנהגי אבלות מראש חדש

כתב הרמ"א סימן תקנ"א בסעיף ו' דאנו נוהגים איסור כביבוס מראש חדש, ולכא' צ"ב דהרי בגמ' תענית ל'. מפורש פסקו דאין ניהוגי אבלות אלא בשבת שחל תשעה באב להיות בתוכה. ומ"ט כתב הרמ"א לנהוג מראש חדש. דלא כפשטות הגמרא וכל הראשונים.

ולפי דברי הגר"א והחת"ס (הנ"ל באות א') יש לומר דבאמת מדינא לא אסרו אלא בשבוע שחל בו ת"ב. אבל כיון דראוי לנהוג פרישות על חורבן הבית, אלא דאין גוזרין גזרה על הציבור אלא אם כן רוב הציבור יכול לעמוד בה. על כן בזמן קצר זה, שיכולים לעמוד בה, כן ראוי לנהוג מנהגי פרישות, הגם דאינם מדינא.

ג. בחילוק שבין משנכנס אב לשבוע שחל בו

תענית כט: ואסור לספר ולכבס מראש חדש ועד התענית דברי רבי מאיר, רבי יהודה אומר כל החדש כולו אסור, רבן שמעון בן גמליאל אומר אינו אסור אלא אותה שבת בלבד. ומסקינן בגמרא (ל.) אמר רבא הלכה כרבן שמעון בן גמליאל ואמר רבא הלכה כרבי מאיר ותרויהו לקולא.

הנה מבואר בגמרא דהלכה דנוהגין אבלות שבוע שחל בו תשעה באב בלבד. ואמנם יעו"י במשנה לעיל כו: דאמרו משנכנס אב ממעטין בשמחה. ולכא' מתני' כרבי מאיר. אמנם זה אינו, דהרי מפורש במשנה שם שבת שחל תשעה באב להיות בתוכה אסור מלספר

ומלכבס וכו', הרי דאיסור לספר ולכבס אינו אלא בשבת שחל בו תשעה באב. ומכל מקום אמרו במשנה דמשנכנס אב ממעטין בשמחה. וצ"ב גדר הדבר, לענין מה נאסר מר"ח ולענין מה נאסר שבוע שחל בו. עי' במהרש"א שם.

והמבואר בזה דהם ב' דינים נפרדים, ואכן בגירסת המשנה שבמשניות לפנינו, הם נמצאים בב' משניות שונות, משנה אחת נאמר בה הדין למעט בשמחה מראש חדש אב. ובמשנה שאחריה נאמר איסור כיבוס ותספורת, הרי שהם ב' דינים חלוקים מיסודם, וצ"ב גדרם.

ולכא' הפשוט בזה, דמה שאסרו שבוע שחל בו, הוא משום אבלות, וכמפורש בבביתא שהביאו בגמ' שם (כט:): אחר כך, נוהג אבל וכו'. דכן הוא איסור כיבוס ותספורת, משום אבלות.

אבל מה שאמרו משנכנס אב ממעטין בשמחה, אינו משום אבלות, אלא מיעוט שמחה על זמנים שנעשו בהם צרות לישראל. והדינים אינם דיני אבלות, אלא הלכות מיעוט בשמחה, במשא ובמתן, ובעשית בגדים, כמבואר בגמ' מגילה ה: ומאן דהוה ליה דינא בהדי עכו"ם וכו' כמבו' בגמ' תענית ונפסק להלכה בטשו"ע סי' תקנ"א.

ובביאור הדבר יש לבאר עפ"י מה שמצינו במשנה תענית (יב:): עברו אלו ולא נענו ממעטין במשא ומתן בבנין ובנטיעה וכו' כבני אדם הנזופין למקום. והיינו שכאשר יש עת צרה, ראוי לנהוג כנזופין, אבל אין דברים אלו בכלל ניהוגי אבלות.

ד. מקור מנהגי מיעוט בשמחה מראש חדש

בגמרא שם הביאו מקורות להנך ג' דעות, ומאן דאסר מראש חדש ועד התענית למד מהא דכתיב והשבתי וכו' חגה. וצ"ב היאך למדים מחגה, על הימים שמראש חדש ועד תשעה באב. ועוד דאיזה שיעור זמן הוא זה, דבשלמא שבוע וחודש הם זמנים ידועים. אבל זמן זה שבין ר"ח ותשעה באב איזה שיעור זמן הוא זה.

ובזה יש להוסיף מה שצ"ע, דלאיזה דין מצינו שיעור אבלות של תשעה ימים.

וכתב שם בפירוש רבינו גרשום מאור הגולה על הגליון זה לשונו: מחגה מה חגה ח' ימים אף מיעוט שמחה ח' ימים. ע"כ.

ונראה ללמוד מדברי הרגמ"ה, דלמ"ד נוהגים איסור מראש חדש ועד התענית, אין זה משום לתא דאבלות, אלא דהוא הנהגה של מיעוט שמחה (כלשון הרגמ"ה). ושיעור ימים אלו לענין מיעוט שמחה מתפרש, דכשם שמצינו בחגה, דיש זמן של שמחה שמונה ימים דיקא, כן יש להיפך, ניהוג של מיעוט שמחה, שמונה ימים דוקא.

ה. מחלוקת הראשונים באיסור רחיצה

שו"ע סי' תקנ"א סט"ז יש נוהגין שלא לרחוץ מר"ח ויש שאין נמנעין אלא בשבת זו וכו'. הנה איסור רחיצה לא נתפרש בגמ' והובא בשו"ע כ"יש נוהגין. ויש להסתפק אם איסור רחיצה שנהגו הוא גם משום אבלות, או משום מיעוט שמחה, ולא משום אבלות.

ונראה דפליגי בזה הראשונים, דהתרומת הדשן (סימן ק"ג הביאו הבית יוסף) מעמיד מחלוקת רמב"ם ומרדכי אם איסור רחיצה בצונן או גם בחמין. וזה הרי מפורש בגמ' תענית יג. דדבר זה חלוק בין תענית לאבלות, דמשום אבלות אסור גם בצונן. ונמצא דהא דפליגי הרמב"ם והמרדכי בדין רחיצה, תלוי אם ניהוג מניעת רחיצה הוא משום לתא דצער או משום לתא דאבלות. עיי"ש בתרוה"ד.

ויל"ע בין לשיטת הרמב"ם, דלא אסרו רחיצת אבלות כלל, ובין להמרדכי דלא נאסר רחיצה אלא ממהנהגא, ולא מאיסורא. מה ראו לחלק בין רחיצה לבין כיבוס ותספורת שכן אסרו מדינא. וצ"ע...

בין משפט שרי האלפים והמאות לבין משפט הסנהדרין

הרב אברהם הירשוביץ שליט"א

מהאמור בפרשת יתרו עולה לכאורה 'שהשרים' נבחרו מכל שדרות העם והנהיגו ושפטו יחד את העם באופן כולל ללא שהיה לכך אופי שבטי: 'ואתה תחזה מכל העם' ושפטו את העם בכל עת' ויבחר משה אנשי חיל מכל ישראל ויתן אתם ראשים על העם'. אך עיון בפסוקים שבפרשת דברים מעלה שהיה למינוי אופי שבטי מובהק:

בתחילה, משה רבנו מבקש להפנות אליו 'אנשים חכמים ונבנים וידועים - לשבטיכם'; 'ואקח את ראשי שבטיכם אנשים חכמים וידועים, ואתן אותם ראשים עליכם, שרי אלפים ושרי מאות ושרי חמשים ושרי עשרת ושרי שטרים - לשבטיכם'. קרי 'השרים' היו אנשים ידועים בשבט אף קודם למינוי והמינוי הפך אותך את אותם למנהיגים - במסגרת השבט.

ובחז"ל הדברים יותר מפורשים וכפי שכתב רש"י בשם הספרי: 'ידועים לשבטיכם - שהם ניכרים לכם, שאם בא לפני מעוטף בטליתו איני יודע מי הוא ומאיזה שבט הוא ואם הגון הוא, אבל אתם מכירין בו, שאתם גידלתם אותו, לכך נאמר וידועים לשבטיכם'. הווי אומר, ישנה תועלת גדולה בעשיית משפט אמת כאשר היא נעשית בקרב השבט בכך שהשופט מכיר באופן אישי ומקרוב את בעלי הדין, לעומת משפט בו בעלי הדין זרים לשופט. ומוסיף רש"י שאף ביצוע פסק הדין היה באמצעות כפייה שבמסגרת השבט 'ושטרים' - מניתי עליכם לשבטיכם. אלו הכופתין והמכין ברצועה על פי הדיינין'.

ה. לעומת דין 'השרים', המשפט של הסנהדרין היה שונה בתכלית. אמנם, בעת ייסוד הסנהדרין הקפיד משה רבנו על בחירת הדיינים לפי חלוקה שווה לפי השבט כדי למנוע קנאה (שם יז, א) 'שבשעה שאמר לו הקב"ה למשה אספה לי שבעים איש מזקני ישראל אמר משה: כיצד אעשה? אברור שישה מכל שבט ושבט - נמצאו שנים יתרים; אברור חמישה מכל שבט ושבט - נמצאו עשרה חסרים; אברור שישה משבט זה וחמישה משבט זה - הריני מטיל קנאה בין השבטים. מה עשה? בירר שישה-שישה והביא שבעים ושנים פתקין. על שבעים כתב 'זקן', ושנים הניח חלק. בללן ונתנן בקלפי. אמר להם: 'בואו וטלו פתקיים'. כל מי שעלה בידו 'זקן', אמר: 'כבר קדשך שמים', מי שעלה בידו חלק, אמר: 'המקום לא חפץ בך, אני מה אעשה לך'.

אולם, מכאן ואילך חדלה ההקפדה על בחירה לפי שבט וחלף זאת ישנה דרישה (לכתחילה) שיהיה בסנהדרין ייצוג לכל שדרות העם כאמור בדברי הרמב"ם ע"פ הספרי (סנהדרין ב, ב): 'מצוה להיות בסנהדרין גדולה כוהנים ולוויים (קרי, לבד מישראלים), שנאמר "ובאת, אל הכוהנים הלויים" ואם לא מצאו-אפילו כולם ישראל, הרי זה מותר.

א. אולם אף לאחר ייסוד הסנהדרין יש מקום לעשיית משפט בקרב השבט. במסכת בסנהדרין (טז, ב) איתא: 'שופטים לכל שבט ושבט מניין תלמוד לומר שופטים לשבטיך שוטרים לכל שבט ושבט מניין ת"ל שוטרים לשבטיך שופטים לכל עיר ועיר מניין ת"ל שופטים לשעריך שוטרים לכל עיר ועיר מניין ת"ל שוטרים לשעריך רבי יהודה אומר אחד ממונה על כולן שנאמר תתן לך רשב"ג אומר לשבטיך ושפטו מצוה בשבט לדון את שבטו' וברש"י שם: 'מצוה בשבט לדון את שבטו ולא ילכו בני שבט זה לב"ד של שבט אחר' (ברמב"ם לא מצינו שפסק שחייבים להעמיד ב"ד לשבט). אך עם זאת, המשפט שלהם מוגבל ובי"ד של השבט כפוף וממונה ע"י חברי הסנהדרין, שנאמר מייצגים את העם באופן כולל (שם ב, א): 'אין עושין סנהדריות לשבטים אלא על פי בית דין של שבעים ואחד'.

- לסיכום: 'המשפט' של השרים היה מאופיין באופן שבטי מובהק, לעומת זאת הסנהדרין וחברי הסנהדרין פעלו באופן כולל על כל העם, אך עם זאת נשאר מקום לדין ובתי דין במסגרת השבט...

א. דברים פרק א, ט-טו. ואמר אלכם בעת ההוא לאמר לא אוכל לבדי שאת אתכם: ...איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם וריבכם: הבו לכם אנשים חכמים ונבנים וידועים לשבטיכם ואשימם בראשיכם: ותענו אתי ותאמרו טוב הדבר אשר דברת לעשות: ואקח את ראשי שבטיכם אנשים חכמים וידועים ואתן אותם ראשים עליכם שרי אלפים ושרי מאות ושרי חמשים ושרי עשרת ושרים לשבטיכם:

שמות יח שמות פרק יח, כא-כה ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל יראי אלהים אנשי אמת שנאי בצע ושמת עליהם שרי אלפים שרי מאות שרי חמשים ושרי עשרת: ושפטו את העם בכל עת והיה כל הדבר הגדל יביאו אליך וכל הדבר הקטן ישפטו הם והקל מעליך ונשאו אתך: ...ויבחר משה אנשי חיל מכל ישראל ויתן אתם ראשים על העם שרי אלפים שרי מאות שרי חמשים ושרי עשרת:

בפרשה מבואר שמינוי 'השרים' כשופטי עם ישראל היה בעקבות בקשת משה רבנו לחלוק את עול ההנהגה 'ואמר אלכם בעת ההוא לאמר לא אוכל לבדי שאת אתכם: ...איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם וריבכם' ובפרשת יתרו מבואר באופן דומה 'לא טוב הדבר אשר אתה עשה: נבל תבל גם אתה גם העם הזה אשר עמך כי כבד ממך הדבר לא תוכל עשהו לבדך'.

אולם, עניין פרשת מינוי השרים אומרת דרשני משום שלאחר המינוי שלהם (בשנה הראשונה או השנייה ליציאה ממצרים כפי שנחלקו התנאים במסכת זבחים קטז,א) הם לא מוזכרים יותר בתורה אם כשופטים של עם ישראל או בכל דרך אחרת (במלחמת מדין ערב הכניסה לארץ ישראל נאמר 'ויקרבו אל משה הפקדים אשר לאלפי הצבא שרי האלפים ושרי המאות' אך בפשטות אין הם שרים במובן של שופטים אלא שרים במובן של ראשי צבא קרי אין אלו אותם שרים המוזכרים לגבי עצת יתרו). כך גם מקומם של 'השרים' נעדר מהלכות דיינים וממציאות המשפט שנהג בעם ישראל לדורותיו.

ב. במדבר פרק יא, יא-יד: ויאמר משה אל ה' למה הרעת לעבדך ולמה לא מצתי חן בעיניך לשום את משא כל העם הזה עלי: האנכי הרייתי את כל העם הזה אם אנכי ילדתיהו... לא אוכל אנכי לבדי לשאת את כל העם הזה כי כבד ממני... ויאמר ה' אל משה אספה לי שבעים איש מזקני ישראל אשר ידעת כי הם זקני העם ושטריו... ונשאו אתך במשא העם ולא תשא אתה לבדך... וירד ה' בענן וידבר אליו ויאצל מן הרוח אשר עליו ויתן על שבעים איש הזקנים...

בפרשת המתאוננים שארעה בשנה השניה ליציאה ממצרים (מספר פסוקים קודם לפרשת המתאוננים נאמר: ויהי בשנה השנית בחדש השני בעשרים בחדש נעלה הענן מעל משכן העדת), משה רבנו פונה אל הקב"ה בבקשה לשתף אחרים בעול ההנהגה ובאופן דומה לפנייה טרם מינוי 'השרים', ובעקבות זאת הקב"ה מורה על מינוי שבעים זקנים שיהיו שותפים למשה רבנו בהנהגת העם.

ג. מינוי 'שבעים הזקנים' הוא למעשה ייסוד הסנהדרין הראשונה בעם ישראל וכדברי המשנה במסכת סנהדרין (ב, א): 'מנין לגדולה שהיא של שבעים ואחד שנאמר אספה לי שבעים איש מזקני ישראל ומשה על גביהן'. לאחמ"כ מינוי חברי הסנהדרין הקיימים את החברים החדשים לאחר שעברו את שלבי בתי הדין הקודמים וז"ל הגמרא (שם, פח, ב): 'משם כותבין ושולחין בכל מקומות כל מי שהוא חכם ושפל ברך ודעת הבריות נוחה הימנו יהא דין בעירו משם מעלין אותו להר הבית משם לעזרה משם ללשכת הגזית'.

ד. מכאן יתכן לומר שמינוי והנהגת הסנהדרין החליפה את ההנהגה של 'השרים' ויש להבין את מהות השוני ביניהם.

אם האומות אינם מדברים לשוה"ק קל יהיה לגרשם

כיון שעיקר הדיבורים והאותיות שרשם הם בארץ ישראל הקדושה כנ"ל, אם כן מוכרח שהעם היושב עליה יהיו מדברים בלשון הקודש שהיא הדיבור הקדוש שבו נבראו כל העולמות, ואם אינם מדברים בלשון הקודש אם כן הארץ אינה שייך להם ובנקל לנרשם מן הארץ, ושלנו היא כי אנו מדברים בלשון הקודש.

[דברת שלמה - להגר"ש מלוצק]

ותקרבון... וישיבו אותנו דבר ועיין ברש"י בשם הספרי באיזה לשון הם מדברים עכ"ל. והנה להבין מהו החטא בזה שמעתי מרבינו ז"ל הכונה כיון שנצטוו רק מערי העמים האלה לא תחיה כל נשמה כי החרם תחרימם' למה צריכים לדעת הלשון שלהם, הלא יהרגו אותם כולם ויאבידום מן העולם, ומה נפקא מינא בלשונם, אלא שמזה הבין שאין בדעתם להשמידם כולם כמצווה, כי אם להניחם בחיים ורוצים לעשות עמהם התקרבות, ועל כן רוצים לדעת את לשונם, ואמר עוד שזהו העניין האנשים הרוצים ללמוד שפות האומות העולם בכדי שיוכלו להתקרב עמהם וללמוד ממעשיהם.

[מהר"ל דיסקין]

כדי שידעו על מי להתפלל

כתב רש"י: דבר - באיזה לשון הם מדברים. ונתקשו המפרשים להבין מה נפקא מינה באיזה לשון הם מדברים. וכתב החתם סופר לפי דברי רש"י בפרשת חוקת, שכתוב שם: וישמע הכנעני וגו, ופירש רש"י ז"ל: זה עמלק, ושנה את לשונו לדבר בלשון כנען, כדי שיהיו ישראל מתפללים להקב"ה לתת כנענים בידם והם אינם כנענים, ראו ישראל לבושיהם כלבושי עמלקים ולשונו לשון כנען, אמרו נתפלל סתם, שנאמר אם נתון תתן את העם הזה בידי עכ"ל רש"י. נמצא צורך הוא לידע באיזה לשון הם מדברים בכל עיר ועיר ומזה נדע איזה אומה יושב בחברון ואיזה בירושלים ונוכל להתפלל 'תנה עם פלוני בידי', ולזה היה ענין נכון לשלוח מרגלים להשיב אותנו דבר באיזה לשון הם מדברים.

[חתם סופר]

מפי רבותינו

פעם נתבקש הגרעק"א על ידי בנו הגר"ש להתפלל בעד אשה אחת שתזכה לבנים, ואחר זמן כתב רעק"א לבנו: 'התפללתי בעד שרה בת רבקה ולא נעניתי אולי יש טעות בשם'. חקר הגר"ש ומצא שאכן היתה טעות, ובאמת שמה היה רבקה בת שרה. הוא כתב מכתב לאביו עם השם הנכון והשיב לו רעק"א: 'התפללתי בעד רבקה בת שרה ונעניתי'.

[ספר מאורן של ישראל ח"א עמוד שד"מ]

ותקרבון אלי כלכם ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ וישבו אתנו דבר את הדרך אשר נעלה בה ואת הערים אשר נבא אליהן: [דברים א, כב]

באיזה לשון הם מדברים

וישיבו אתנו דבר - באיזה לשון הם מדברים.

[ספרי, מובא ברש"י]

הספרי דורש תיבת 'דבר' מלשון 'דיבור', שבני ישראל רצו שהמרגלים יאמרו להם באיזה דיבור ולשון מדברים האומות בארץ כנען.

[מפרשי רש"י].

כדי שידעו מי הוא משבעה אומות שיש להרגם

ונפקא מינה בזה באיזה לשון מדברים כדי שירגישו בדבר אם אחד משבע האומות ישנה לבושו בלבוש שאר אומות, שיכירו אותו כדי שיקיימו הלאו דלא תחיה כל נשמה, וזה אי אפשר אלא כשידעו לשונם ידעו מאיזה אומה הם

[שפתי חכמים]

נראה דנפקא מינה לשמא יבואו לאיזה עיר ולא יגידו שהם מא"י שהם בכלל לא תחיה כו', ויכירום מחמת הלשון.

[דברי דוד לבעל הט"ז]

וישיבו אותנו דבר וגו'. פירש"י באיזה לשון הם מדברים, נראה להבין לפי מה שפירש"י אין לך דרך שאין בו עקמימות והוא מספרי, נראה פירושו לפי שמצינו בגבולי א"י בפרשת מסעי דכתיב [במדבר לד, ה] ונסב הגבול בעקמימות פעמים נכנס ופעמים יוצא, וכן הערים הרבה שהיה מחט"ל ומובלעות בתוך גבולי א"י, כדאיתא בריש מסכת גיטין [ח א] והנה באותה שעה עדיין לא נאמר להם הגבולים, ואמרו מצד הסברא אין לך דרך שאין בו עקמימות פירוש שהגבולין נכנסים ויוצאים, וכן הערים ואין יודע להם הדרך להערים והערים שיכבשו, ומצינו בפרק עשרה יוחסין [קדושין עא ב] שסימני בכל כל ששיחתו בלשון בכל הוא לבבל וכו', הרי שזה היה סימן כל שמדבר בלשון כנעני הוא עיר שלו כנעני, והשייך למדינה אחרת היה להם לשון אחר, כי כל אומה היה להם לשון אחר, וז"ש שיחקרו ויודיע להם מקום שמדברים שפת כנעני שידעו להם לבוא עליהם להלחם כיוון שהם בקצה גבול א"י.

[פנים יפות]

STARS LAST FOREVER

Rabbi Yaakov Klein

In this week's parsha, Moshe says to the B'nei Yisrael, "Hashem, your G-d, has multiplied you and you are like the stars of heaven in abundance." The Midrash tells us that Moshe Rabbeinu asked Hashem, "Why do you compare the Jewish nation to stars and not to the sun and moon which are larger than the stars?" Hashem answered, "The sun and the moon will ultimately be humiliated, as the verse in Yeshaya states, "And the moon will be humiliated, and the sun will be ashamed". But the stars shall never be humiliated, for I dwell among them, and I am forever."

In his Mei HaShiloach, Rabbi Mordechai Yosef Leiner of Ishbitz reveals the depth behind this Chazal. This is what he says. There are two types of action we take in this world. The first type of action is founded upon our own thought process which arrives at the decision that a given action is beneficial. Detached from the realm of the spirit, these actions usually reflect the egotistical and self-centered nature of the physical body. The second type

of action are those taken as a result of spiritual illumination; a lightning bolt of clarity which comes not from one's own thought process but from a realm beyond one's comprehension. Such actions usually involve the negation of one's own motives and the selfless desire to serve the Master of the World regardless of physical difficulty.

The Ishbitzer teaches that in this Midrash, the sun and the moon refer to actions taken in accordance with one's own faculties of Chochmah and Binah. Disconnected from the Source of Life, these actions will ultimately wither and experience the shame of nullification. However, the stars mentioned in the Midrash refer to actions taken as a result of spiritual enlightenment within which Hashem dwells. These actions are bound with the essence of the Jewish nation and our relationship with the Master of the world. While these actions may seem less impressive than others, founded upon absolute truth, they last forever...

א. המנהג להחשיך את בית הכנסת. כתב במטה משה סימן תשכד בזה הלשון: כתב המרדכי בהלכות שמחות (מו"ק סי' תצ"ה) נהגו שלא להדליק נרות בבית הכנסת בט' באב, כי אם נר אחד לצורך החזן. וזה נראה מנהג כשר, כדאמרינן באיכה רבתי (פ"ג, כח) שאמר הקדוש ברוך הוא למלאכים בשעת חורבן בית המקדש, מלך בשר ודם כשהוא אבל מה הוא עושה מכבה את הפנסין, אף אני אעשה כן, דכתיב (יואל ב', י) שמש וירח קדרו. [וכן כתבו הרא"ש (שם) והטור (סי' תקנ"ט)]. והאגודה (תענית סי' כ"ג) כתב דמניחין עוד נר אחד להדליק בו נר החזן אם יכבה, וכן הנהיג מהרי"ל אחריו (מנהגי ת"ב ט"ו) ואף היום נהגו לכבות בליל תש"ב את האורות (הפלורסנטים וכדו') בבית הכנסת, ולהשאיר רק את המינימום הנדרש.

ב. מנהג עשיית מלאכה. פסק השו"ע פסק השו"ע בסימן תקנד סעיף כב, מקום שנהגו לעשות מלאכה בט' באב, עושיין; במקום שנהגו שלא לעשות, אין עושיין; ובכל מקום ת"ח בטלים, וכל הרוצה לעשות עצמו תלמידי חכם לענין זה עושה; ואפילו במקום שנהגו שלא לעשות, מותר ע"י אינו יהודי, אפילו בביתו; ופרקמטיא להרויח ולהשתכר במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה, אסור; ובמקום שנהגו לעשות, מותר אלא שממטע שאפילו משנכנס אב ממעטין מלישה וליתן. וכתב הרמ"א: ולא נהגו באיסור מלאכה כי אם עד חצות (מנהגים). ונהגו להחמיר עד חצות בכל מלאכה שיש בה שיהיו קצת, אפילו מעשה הדיוט; אבל דבר שאין בה שיהיו, כגון הדלקת נרות או קשירה וכדומה, מותרת. ולחלוב הפרות טוב לעשות על ידי אינו יהודי, אם אפשר באינו יהודי. וליל תשעה באב ג"כ אסור בעשיית מלאכה.

ג. מנהג סידור הבית בתשעה באב בחצות. בברכי יוסף תקנ"ט סק"ז בשם כתבי הא"י ז"ל כי במנהג בט"ב נולד משיח ששמו מנחם מזה הטעם לא מיחו חכמים על רבות בנות שאחר חצות מתעסקות בכל כוחן לכבד הבית ולתקן המטות וכיוצא בזה מתיקוני הבית וזה מנהג קדום לנשים וכו' וחיזקו חכמים ידיהם לקבוע אמונת הגאולה" (אבל כיבוס ורחיצה אסורה ואינה מנהג - עיין ב"י סוס"י זה ובה"ט תקנ"א סקל"ו). גם רחיצת הכלים משבת יעשו רק לאחר חצות.

ד. מנהג צורת השינה בת"ב. כתב בשולחן ערוך או"ח סימן תקנה ס"ב, ויש מי שנהג לשכב בליל תשעה באב מוטה על הארץ, ומשים אבן תחת ראשו. וכתב הרמ"א: ויש לאדם להצטער בענין משכבו בליל תשעה באב, שאם רגיל לשכב בב' כרים לא ישכב כי אם באחד (תוספות סוף תענית); ויש בני אדם משימים אבן תחת מראשויהם, זכר למה שנאמר: ויקח מאבני המקום (בראשית כח, יא) שראה החורבן (מרדכי דמועד קטן). מיהו עוברות שאינן יכולין להצטער, אינן חייבות בכל אלה (תוספות). וימעט אדם מכבודו ומהנאתו בת"ב בכל מה שאפשר. [וכתב בשו"ת שבט הקהתי ח"ב סי' קצ"א]. ולפי שורש הדברים בראשונים משמע שלא רק בלילה אלא גם אם ישן ביום צריך לשנות מהרגלי משכבו אם אינו חלוש או חולה. ויש מדקדקין הנהגין לא לישן ע"ג מטה אלא מניחים המזון על הארץ וישינים ע"ג המזון. וראה מועדים וזמנים ח"ה סי' שמ"ב דעפ"י הגר"א בביאורו (בסי' תקנ"ב סעי' ז' וסי' תקנ"ט סעי' ג') מדינא אסור לישן על מטתו בליל ט"ב כאונן המבואר במס' סופרים מ"ב סי' שמ"א סעי' ה' ואף כי גם באבאל אין נוהגין בכפיית המטה מ"ב סי' תקנ"ט דמקדקין מחמירים בזה עיין שם בארוכה, ושור"מ באורחות רבנו ח"ב עמ' קל"ח שאכן כן נהגו הגר"י קניבסקי זצ"ל להניח המזון על הרצפה ואבן תחת המזון למראשותיו].

ה. מנהג טלית ותפילין בת"ב. כ' השו"ע סימן תקנה סעיף א נוהגים שלא להניח תפילין בתשעה באב שחרית, ולא טלית, אלא לובשים טלית קטן תחת בגדיו בלא ברכה; ובמנחה מניחים ציצית ותפילין, ומברכים עליהם. ובספר רשימות שיעורים (רי"ד סולובייצ'יק) מסכת ברכות דף יא עמוד א ביאר, ונראה דבט' באב חל דין של ניהוגי אבילות אבל ליכא חלות שם אבל בגברא, דאבילות דט' באב היא חלות אבילות ישנה וכל ישראל נוהגים בו ניהוגי אבילות, ואילו חלות שם אבל בגברא אינו חל אלא כשאחד מתאבל על קרובו. והנה הראשונים נחלקו אם מניחים תפילין בט' באב או לא. וכתב הרמב"ן בתורת האדם (עמ' רנז) דזה תלוי אם ט' באב חמור כיום ראשון דאבילות או לא. ולולי דמיסתפנא מדבריו, י"ל דלכו"ע ט' באב חמור כיום ראשון דאבילות, ומ"מ סוברים הראשונים (הרמב"ם) דמניחים תפילין בט' באב משום דליכא בט' באב חלות שם אבל בגברא, כי בט' באב חמור רק ניהוגי אבילות בלבד, והאיסור להניח תפילין אינו חל מדין ניהוגי אבילות אלא מדין חלות שם אבל שבגברא, דלייתא בט' באב.

ו. מנהג הכנת הסעודה של מוצאי הצום. כ' בשולחן ערוך אורח חיים סימן תקנט ס"י, נוהגים שלא לשחוט ושלא להכין צורכי סעודה עד אחר חצות. וביאר הלבוש שם, כדי שיהא יושב ושומם באבילות של ירושלים, ולהתעסק ולהתאונן בנהיגות ולא בדברים אחרים המשמחים ומסיחים לבו מן האבילות, לכך אין להקל בזה.

(ולכאורה הרי לגבי כל הדברים כל היום אסור כדי שלא יסיח דעתו ומדוע כאן הקילו מחצות, ואולי כי חייבים שיהיה אוכל, רק יש לדון האם יהיה חומרא להכין מערב ת"ב, ואולי גם כאן צרפו להקל מחמת שבו נולד משיח וצ"ע).

ז. המנהג לשבת על הארץ עד חצות. כתב החיי אדם (כלל קלה סעיף כ) ליל תשעה באב ויומו, נוהגים שיושבים על הארץ, ויש שיושבים על השק. ומאריכין בקינות עד קודם חצות. ונוהגים שלאחר שיצאו מבית הכנסת שחרית, יושבין על ספסלין, דכיון שאינו אלא מנהג, לא מחמירין כולי האי.

ח. מנהג לילך לבית קברות בת"ב. כתב הרמ"א: והולכים על הקברות מיד כשהולכים מבית הכנסת (ב"י בשם תוס'). ובספר מטה משה עמוד העבודה בין המצרים ותשעה באב סימן תשלח ביאר הטעם, שנוהגים בכל מקום לילך לבית הקברות בתשעה באב, שהרי תשעה באב הוא תענית ציבור כמו שהיו עושים מפני הגשמים, תוספות במסכת תענית דף ט"ז (ע"א ד"ה יוצאין). ועוד דאיתא באיכה רבתי הצדיקים גם בקבר מתאבלין על ירושלים, מהרי"ל בשם מהרא"ק (הל' ת"ב סי' י"ד). ובספר פסקי תשובות שם, כתב ואכן נהגו גדולי ישראל לא ללכת לבית הקברות בט"ב נימוקי או"ח שם "חסידים ואנשי מעשה ואבותינו ורבוה"ק לא הלכו על הקברות בט"ב" ורק בזמני רצון כער"ח וער"ה ויא"צ הלכו לביה"ק, ויש שנהגו ללכת אך לא נכנסו בין הקברים אלא עמדו בחוץ ליד הגדר (וע"ע סוס"י תקפ"א). [יסוד ושורש העבודה, נימוקי או"ח "קצת קהלות בפולין נוהגין לילך סביב לגדר ביה"ק ולא לתוכה פנימה", ובס' אורחות רבנו ח"ב עמ' קמ"א שהחזו"א זצ"ל היה הולך לביה"ק בט"ב פעמים נכנס בין שורות הקברים ופעמים עמד בכניסה לביה"ק ותו לא, והגרי"י קניבסקי זצ"ל לא היה נכנס בשום פעם בין הקברים, ובשנותיו האחרונות היה נמנע כלל מללכת לביה"ק ואף לא בעמידה ליד הגדר לא בט"ב ולא בשאר ימות השנה והיה נראה בעליל שטעם כמס' עמו בזה].

ט. מנהג קריאת איכה בברכה. הנה מציונו פולגתא בפוסקים לענין זה יש אומרים [מג"א סי' רפ"ב הו"ד במחנה"ש הכא]. שמברכים אף אם אינה כתובה בקלף כס"ת. ויש אומרים [פמ"ג א"א ריש סי' זה] שאין מברכין על מגילת איכה אף אם היא כתובה כס"ת בקלף וכו', והמ"ב מכריע לברך עליה כשהוא כתובה בקלף, וכתב כה"ח סק"ה כל אחד יעשו כמנהגו, אך היכא דליכא מנהג אין לברך משום ספק ברכות להקל (ובלבד שכתב "הא דאין כותבין מגילת איכה על קלף כמו שכותבין מגילת פורים משום שאנו מחכים ומצפים בכל יום שיהפוך לנו יום זה לששון ולשמחה ואם כותבים על קלף נראה כמתייאשין מן הגאולה", ועוד מציונו לגדולי ישראל שהיו מניחים הקינות בביה"כ בגמר התפילה בכל שנה ושנה ולא היו מחזירים אותן לביתם, שאם יקחהו לביתו על שנה הבאה יראה כמתייאש מן הגאולה (ספר תורת חיים סי' זה סק"ב בשם אביו בעל המחנה חיים שכן נהג המחצה"ק).

י. המנהג שלא לעשן בת"ב. המשנ"ב בסימן תקנה סק"ח: אסור לעשן וכו' אפילו בד' צומות כ"ש בט"ב (כנה"ג) והמעשן ראוי לנדונו ויש מהאחרונים שמקילים וע"כ מי שדחוק שמורגל בו ביותר יש להקל אחר חצות בצינעא. וכמה מגדולי הפוסקים כותבים להקל אף בליל ט"ב וביומו לאלו המעשנים לא לשם תענוג ולהעביר הזמן אלא לצורך בריאותם כגון לפעולת המעינים וכדו' ודווקא בצינעא באין רואים, [וראה סידור יעב"ץ עבידנא עובדא בדידי בליל ט"ב שהוצרכתי לכך לצורך הבריאות למהר צועה להפתח וכו', ובדעת תורה סי' תקנ"ט בשם הגאון מליסא (בעל החוות דעת) שהתיר וכן עשה מעשה בעצמו בט"ב בבוקר, ובא"א בוטשאטש סי' תקס"ז דאין פתוחין פה על הנוהגים להתיר בתעניות, ובשו"ת מחנה חיים ח"ג סי' מ"א שפשט המנהג להקל בעישון בט"ב, וע"ע שו"ת זכר יהוסף סוס"י קצ"ח שהכנה"ג שהחמיר כ"כ עד כדי נידוי משום שזמנו זמן ש"צ שר"י הפכוהו לט"ב שנה אחת לשמחה וכיון שנשכלו שוב החמיר לשנה הבאה גם בעינינוים המותרים מן הדין, להוציא מלבן וכו', וע"ע בארוכה ובסיכום שיטות כל הפוסקים בשו"ת יבי"א ח"א סי' ל"ג ומסקנתו ג"כ שהלכה כדברי המקיל במצטער בצינעא בתוך ביתו והרוצה להחמיר תע"ב]. אבל לכו"ע שאסור בזמן הקינות בביה"כ שבה מראה כאילו מסיח דעת מן האבילות. וכדלקמן שו"ת סי' תקנ"ט סעי' ה' שאסור לדבר ולא לצאת חוץ לביה"כ בעת הקינות ואף להריח בשמים וטבך מציונו פולגתא בפוסקים אם מותר בט"ב או אסור משום שהוא תענוג [עיין שו"ת לקמן סי' תקנ"ו סק"א ושעה"צ שם סק"א, דהט"ז אסור ומג"א מתיר (ורק במצ"ש שחל בו ט"ב אסור) והגר"א נקיט כהט"ז וכן סתם המ"ב בסי' תקנ"ט סק"ז עפ"י משמעות השו"ע שם לאסור להריח בשמים בכל יום ט"ב, וכ"כ בש"ל"ה הק' דף ר' דבכל תענית ראוי להחמיר מלהריח בשמים משום תענוג]...

תשעה באב שחל בשבת

הרב משה נאומבורג שליט"א

סעודת שבת

איתא בגמ' בתענית (כט:): תניא תשעה באב שחל להיות בשבת וכן ערב תשעה באב שחל להיות בשבת אוכל ושותה כל צרכו ומעלה על שולחנו אפילו כסעודת שלמה בשנתו.

ובטור הביא את דעת רב שר שלום שכתב ת"ב שחל ביום א' או בשבת ונדחה ליום א' שפיר דמי למיכל בשרא ולמשתי יין, אבל אנו אין אנו רגילין כך ואפי' בשבת אין אנו אוכלין בשר ושותין יין בסעודה המפסקת משום חורבן הבית, וכ"כ אבי העזרי. ויש נוהגין שאין אוכלין בשר ואין שותין חמרא בסעודה המפסקת שאין חובה להעלות על שולחנו כסעודת שלמה אך רשאי לעשות כן בסעודה שלישית יכול לקיים קודם סעודה המפסקת ע"כ, ונ"ל דכיון שנמנע מלאכול בשר ולשתות יין משום אבל הוא אסור כדמוכח במ"ק דכל דבר שניכר בו שעושה אותו משום אבל אסור לעשותו בשבת, וא"א הרא"ש ז"ל היה נוהג לאכול בשר ולשתות יין.

וכן נפסק להלכה (תקנב, י) אם חל תשעה באב באחד בשבת, או שחל בשבת ונדחה לאחר השבת, אוכל בשר ושותה יין בסעודה המפסקת ומעלה על שולחנו אפילו כסעודת שלמה בעת מלכותו. (מיהו צריך להפסיק מבעוד יום) (סמ"ק).

וכתב המשנ"ב (ס"ק נג) שאסור למנוע ממנו, פי' שהגם שאין חיוב לאכול בשר בשבת, כפי המבואר בגמ' בשבת (ק"ח). עשה שבתך חול ואל תזדקק לבריות, אעפ"כ מותר לו לאכול בשר, והטעם בזה כיון שנמנע משום אבל עבירה היא.

לשבת בדאבון נפש

וכתב עוד בשם המג"א (ס"ק יא) ז"ל הנה אף דכתב המחבר כסעודת שלמה, מ"מ ישב בדאבון נפש שלא ינהג בשמחה, ולכן לא ישב בסעודת חברים, בספר בכור שור חולק על זה ודעתו דמי שרגיל בכל שבת לסעוד סעודה זו עם חבריו ומיודעיו ומונע בשבת זו הו"ל כאבלות פרהסיא. והביא בשם האליה רבה (ס"ק יד) שלכונ"ע מותר לאכול עם בני ביתו, ויכול לברך בזימון כיון שהוא שבת.

לשיר זמירות

מהמתבאר שאין לעשות שום אבלות בשבת זו ולכן גם יכול לשיר זמירות, וכתב באגרות משה (או"ח חלק ד ק"ב) יותר מזה ז"ל בדבר זמירות בשבת חזון להזמירין בכל שבת ודאי רשאים גם בשבת חזון, ואף להאין נוהגין מסתבר שאין לאסור, כיון שעכ"פ הוא לכבוד שבת, כמו שאף שאין נוהגין לאכול בכל שבת בשר בסעודה שלישית מותרין לאכול אף בשבת ערב תשעה באב, וכ"כ נראה גם לענין זמירות כיון שהוא ענין כבוד שבת אף שאין רגיל בכל שבת אין לאסור.

ובהליכות שלמה (פט"ו הע' 33) הביא שהורה הגרש"א בישיבת קול תורה שכל הזמירות הקבועות בסדורים ורגילים לזמרם בשאר שבתות השנה יזמרם בלי שינוי, אבל שירים אחרים לא.

תלמוד תורה

כתב הרמ"א (תקנב, ב) ונהגו שלא ללמוד בערב תשעה באב מחצות ואילך, כ"א בדברים המותרים בתשעה באב, ולכן אם חל בשבת אין אומרים פרקי אבות, (מהרי"ל ומנהגים) וכן לא יטייל ערב תשעה באב.

הטעם שאסור ללמוד מערב ת"ב בחצות

בחתם סופר (שו"ת או"ח קנו) כתב ז"ל ולפע"ד משום דכל מה שלומד מחצות ואילך עדיין מחשבתו עליו והרהורו גבי' בלילה ונכנס לאבל כשהוא שמח.

וכ"כ בבגדי ישע, והביא לזה סמך השלמה חדשה (ח"א ס"ז) ע"פ מה דאיתא בגמ' בעירובין (כא:): על הפסוק (קהלת יב יב) "ולגה הרבה יגיעת בשר" כל ההוגה בהן טועם טעם בשר, וביו"ד מבואר שטעם הבשר נמשך בפיו שש שעות ולכן יש דין המתנה, וא"כ מי שלומד תורה אחר חצות נמשך טעם השמחה גם בלילה.

ומעבר לטעמים אלו לא הוזכר שום טעם ויש לדון אם הוא דין דווקא בלימוד תורה וכפי שנראה לפי הטעמים הנ"ל, או שקשור לעצם יום ת"ב שמחצות כבר יש עליו אי אלו דינים, והיא גופא יש לדון מדוע הוא כבר מחצות ולא רק מערב ת"ב ממש.

והנה גבי דינא של סעודה מפסקת מצינו שכבר מחצות יכול לאכול סעודה שתהא מפסקת בינו לבין הצום הרי שמחצות ואילך יש לו איזו

שהוא שיכות ליום ת"ב, ולכן כלפי לימוד תורה יש לומר שאולי יהיה אסור מחמת תחילת היום.

ושו"ר שכן מביא הגאון ר' מ"מ קארפ בספרו וכתב שהטעם לזה ז"ל (בערך) כמו שמצינו בערב ת"ב מחצות שחל דין סעודה מפסקת, ואוכלים ע"ג קרקע, אע"פ שאח"כ יושב על הספסל, וכן עושים כל מיני דברים להזכיר אבלות החורבן, כך היא המידה שלא להכנס לת"ב מתוך שמחה, אלא להכין עצמו קודם הצום ולתת על ליבו ענין החורבן לפני כניסת הצום, לפיכך לומדים בדברים המותרים קודם לצום שיעלה על ליבו ענין החורבן, ואזי כשיכנס לצום תהיה נפשו דואגת ויעשה ה' עינוין מרב תוגה ועצבון על החורבן לא כמצות אנשים מלומדה, וכמו שהזכירו חז"ל בכל שאינו מתאבל על ירושלים אינו זוכה ורואה בשמחתה, הינו שאינו נותן על ליבו להתאונן אלא מתענה כמצות אנשים מלומדה.

השיטות בלימוד תורה בערב ת"ב

הובא לעיל דברי הרמ"א שכתב לאסור, וה"ה כשיצוא בשבת ולכן מטעם זה כתב שאין ללמוד בפרקי אבות בזמן מנחה היות והוא כבר אחר חצות.

והט"ז (ס"ק ב) תמה בזה דכשם שאין איסור באכילת בשר ויין, ואדרבא חוב עליו לאכול בשר בשביל כבוד שבת כמ"ש הטור (סס"י תקנ"ב) ולמה נחמיר, ובפרט כתב להקל בלימוד תורה במי שיש לו שיעור שרגיל בכך בעת ההיא. וכתב בס"ד בזה"ל ונראה דהלומד בשבת אחר חצות לא הפסיד שכרו כנל"ע.

ובמשנ"ב אכן כתב שכל דינא דהרמ"א שאין ללמוד אין זה מעיקר הדין, היות ולא גרע מכל החמשה עינויים שאינם חלים בערב ת"ב, וה"ה שלימוד תורה בכללם שלא נוהג אלא בת"ב עצמו בלבד, וכתב שם שכל האיסור אינו אלא מנהג בעלמא והטעם בזה דכיון שיכול ללמוד דברים המותרים בת"ב אין בכך משום ביטול תורה. והביא שהרבה מהאחרונים תפסו המנהג הזה ולא ערערו עליו, דאפילו אם חל בשבת הסכימו כמה אחרונים להתנהג כמ"ש הרמ"א ש"ללא ללמוד.

ומאיך הביא שיש איזה מאחרונים שפקקו מאד על המנהג הזה שלא ללמוד, ראשון לכל המהרש"ל כתבו עליו שלמד בעצמו אחר חצות, והתיר גם לאחרים בזה, גם הגר"א בביאורו כתב דחומרא יתירא היא, וכן המאמר מרדכי (ס"ק ב) בספרו מאריך בזה, וכתב דהוא מביא הרבה לידי ביטול תורה להלומדים שמתרשלים ללמוד דברים המותרים בת"ב דאין אדם לומד אלא מה שלבו חפץ, וע"כ דעתו להקל בזה, וכתב דכן היה הוא נוהג, וכן הביא שהחיי אדם (כלל קלד י) כתב דהוא חומרא בעלמא.

והכריע ז"ל וע"כ נראה דמי שרוצה להקל בזה אין מוחין בידו. וכ"כ בס"ק י ז"ל והט"ז מפסק מאד על מניעת הלימוד בשבת ומסיים דהלומד בשבת אחר חצות לא הפסיד שכרו והיינו אפילו כשחל ת"ב בשבת וכ"ש כשחל עת"ב בשבת. ונראה דיש לסמוך ע"ז אחרי דאפילו כשחל בחול כמה אחרונים מקילין וכנ"ל.

ובכף החיים (ס"ק יח) כתב שגם לדעת המתירין אין ללמוד דבר שיש בו עומק ופולפול ותשאר השמחה בלבו גם בליל תשעה באב.

ובספר קרא עלי מועד הביא הערה מכת"י של הגר"ק שהביא שהחזו"א לא רצה להקל בענין של לימוד תורה בערב ת"ב אחר חצות ואפי' בשבת.

ומביאים בשם הגר"א"ל שגם שחל ת"ב בשבת וכן במוצאי שבת אין ללמוד בשבת את הדברים המותרים, והטעם כנראה בכלל שהוא הראות של אבלות בשבת.

ללמוד תורה בשבת שחל ת"ב

הרמ"א שם כתב שאין אומרים פרקי אבות נראה שרק מחצות שאז זה הזמן שאומרם שלא יאמר מצד לימוד תורה, אבל במהלך השבת לפני חצות מותר הגם ששבת זו זה בעצם ת"ב.

ובמג"א (שם, ז) תמה על הרמ"א שחילק בין חצות לאחר חצות, היות והוי בכלל הדברים שבצינעא שנוהגים בתשעה באב שחל בשבת.

ויש לעי' אם דינו כדיון דין ערב ת"ב שנחלקו אם מותר ללמוד או שגם למקילים ללמוד בשבת שחל בו ת"ב יהיה חמור דינו ולא יוכל ללמוד.

ועי' בדיון הנ"ל לדעת הט"ז אין נפק"מ אם שבת הוא ערב ת"ב או ת"ב עצמו, היות ואין דין של אבלות כלל בשבת, שלא גרע מבשר ויין שמותר לאכול, ובכנסת הגדולה (הגהות בית יוסף תקנד) כתב לחלק ולאסור

כתב השו"ע (תקנ"ג, א) ומותר ברחיצה וסיכה ונעילת הסנדל עד בין השמשות, מיהו בחול נוהגין לחלוץ מנעלים קודם שיאמר ברכו, ואם הוא שבת חולצים לאחר ברכו מלבד שליח צבור שחולץ קודם ברכו (הגהות מיימוני), רק אומר תחלה: המבדיל וכו' (מנהגים בשם מהרא"ק). וכתב הגר"א בטעם שלא מורידים קודם ברכו היות ואסור שום סימן אבלות בשבת.

ובמשנ"ב (ס"ק ה) כתב בשם המהרי"ל (מנהגי שבעה עשר בתמוז ותשעה באב) כתב שיש לחלוץ את המנעלים קודם שהולכים לבית הכנסת, דהינו קודם ברכו, והביא בשם הפרי מגדים (א"א ה) שעל כל פנים יראה לחלצם קודם בין השמשות...

בת"ב שחל בשבת, וז"ל כשחל תשעה באב בשבת אסור ללמוד אחר מצות אלא דברים הרעים שבירמיהו. מהרי"ל בתשובה סימן רכ"ט. עכ"ד ומביאים שהטעם הוא היות ונוהג אבלות בדברים שבצינעא.

ומביאים שבתשו' מהר"ם מלובלין (ס"כ) אף כשחל ת"ב בשבת מותר ללמוד דלא שייך דברים שבצינעא דאף תשמיש הוה חומרא יתרה הוה דלא לוסף עלה, ובאליה רבה מחמיר בשניהן כיון שיכול ללמוד בדברים המותרים

ונהנה החיי אדם שהתיר לא חילק בין ת"ב לערב ת"ב שחל בשבת, ואשר על כן נראה שמדינא יש להקל בכל גווני גם בת"ב שחל בשבת, ופסיקתו של המשנ"ב שללומד יש על מי לסמוך נראה שהוא בכל גווני.

כוחה של ניגודיות

הרב נחום יוסף נהם שליט"א

א. בתחילת פרשת דברים, על הפסוק "אלה דברים אשר דבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן", אנו מוצאים את דברי חז"ל במדרש המבליטים מספר נקודות שונות: אפשר לסווג זאת אולי בדרך הזו: (א) עצם העובדה שמרע"ה נושא דברים (ובאריכות) בפני בני ישראל. (ב) תוכן הדברים, אותו – דווקא – משה רבינו נושא בפני עם ישראל. (ג) ה'כותרת' שניתנה לדברי תוכחה אלו ('אלה הדברים').

בחז"ל מעמתים את דברי משה, המשתרעים לאורך חומש דברים, לצד אמירתו הראשונית בה הוא שם את עצמו כלא איש דברים אנוכי. שתי תשובות הינם מציעים לדבר, וז"ל: "הרי משה עד שלא זכה לתורה כתיב בו (שמות ד) לא איש דברים אנכי, כיון שזכה לתורה נתפרא לשונו והתחיל לדבר דברים, מניין? ממה שקרינו בעניין: אלה הדברים אשר דבר משה. תשובה נוספת מופיעה בהמשך המדרש: "אמר ר' תנחומא: למה הדבר דומה, לאדם שהיה מוכר ארגמן והיה מכריז 'הרי ארגמן', הציץ המלך ושמע את קולו, קרא אותו ואמר לו: מה אתה מוכר? אמר לו: לא כלום, אמר לו: אני שמעתי את קולך שהיית אומר 'הרי ארגמן' ואתה אומר לא כלום?! אמר לו: מרי אמת! ארגמן הוא, אלא אצלך אינו כלום. כך משה לפני הקדוש ברוך הוא שברא את הפה ואת הדיבור אמר (שמות ד) 'לא איש דברים אנכי אבל אצל ישראל כתיב בו: "אלה הדברים". כלומר, ביחס לדברי הנבואה אותם היה צריך לקבל מהקב"ה לומר לבני ישראל, וכן לפרעה מלך מצרים, הכיר בעצמו שאינו ראוי לשמש כצינור לכך, אך לשאת דברים בפני העם, ובאריכות רבה, היה מודע לכוח הדיבור המיוחד שניתן בו (כך נראה לבאר דעת רבי תנחומא, ודלא כהדיעה המקובלת בחז"ל היה כבד פה בעצם).

ג. בעניין תוכן הדברים, דברי תוכחה אשר נאמרו דווקא ע"י משה, מצאנו במדרש (שם): "אלה הדברים, א"ר אחא ב"ר חנינא: ראיות היו התוכחות לומר מפי בלעם והברכות מפי משה. אלא, אילו הוכיח בלעם היו ישראל אומרים 'שונא מוכיחני', ואילו ברכם משה היו אומות העולם אומרים 'אוהבן ברכן', אמר הקדוש ברוך הוא: יוכיחן משה שאוהבן ויברכן בלעם ששונאן, כדי שיתבררו הברכות והתוכחות ביד ישראל". כלומר, רואים את הצורך בניגוד הזה, בו הדברים מקבלים משמעות יתירה דווקא כשנאמרים ע"י הדמות המנוגדת (לכאורה) לדברים ולתוכנם, כאשר דברי התוכחה מקבלים משמעות מיוחדת דווקא כשנאמרים ע"י משה רבינו, אוהבן של ישראל ואילו דברי הברכה נאמרים – להבדיל – ע"י בלעם, האויב הגדול. מעין זה ניתן לראות בהמשך דבריהם, 'דבר אחר, אילו אחר הוכיחן היו אומרים: זה מוכיחני? (ולכן דווקא) משה, שכתוב בו (במדבר טז) לא חמור אחד מהם ושאתי לזה נאה להוכיח את ישראל, דבר אחר – אילו אחר אומר עתה ידעתי כי גדול ה' וגו' היו אומרים זה אומר 'עתה ידעתי?!' אלא יתרו שהיה יודע שחזר על כל בתי עבודת כוכבים שבעולם ולא מצא בהם ממש ואח"כ בא ונתגיר לזה נאה לומר 'עתה ידעתי'. דבר אחר, אילו אחר אומר (קהלת א) הבל הבלים היו אומרים 'זה אין לו פירוטה לאכול והוא אומר הבל הבלים' אלא שלמה שכתוב בו (מלכים א י) ויתן המלך את הכסף בירושלים כאבנים, לזה נאה לומר 'הבל הבלים'. כלומר, דווקא הדמות המייצגת לכאורה את התפיסה הפוכה – היא זו שתבטא את רעיון הדברים בצורה המשמעותית ביותר.

ד. אף לגבי העיתוי של אמירת דברים בעלי תוכן זהה (ובמובן הנוכחי – דברי תוכחה), למרות שכחטא יחשבו – בזמן מסוים, עם זאת, בזמן אחר, למצוה רבה ייחשבו עד כדי ציווי מפי הקב"ה לאומרם, וכפי שממשיך המדרש הנ"ל: "אמר רבי סימון כיון שאמר לו הקדוש ברוך הוא למשה שישנה התורה לא היה מבקש להוכיחן על מה שעשו,

א"ר סימון למה הדבר דומה, לתלמיד שהיה מהלך עם רבו וראה גחלת מושלכת. סבור שהיא אבן טובה, נטל אותה – ונכווה. לאחר ימים היה מהלך עם רבו וראה אבן טובה היה סבור בה שהיא גחלת והיה מתירא ליגע בה א"ל רבו טול אותה אבן טובה היא, כך אמר משה בשביל שאמרת להן 'שמעו נא המורים' נטלתי שלי מתחת ידיהן ועכשיו אני בא להוכיחן? א"ל הקדוש ברוך הוא: משה, אל תתירא". וכך, על דברי תוכחה שנאמרו במי מריבה – נתבע מרע"ה על עיתוי אמירתם, בעוד שדברי תוכחה שנאמרו בפרשתינו – ע"פ הקב"ה נאמרו!

ה. ועוד ביטוי לניגודיות מצאנו, בהתייחסות המדרש לכינוי אותו קיבלו אמריו של משה – 'דברים', ומפרש המדרש, "אלה הדברים" – כביטוי מייצג לדברי תורה, ואלו דבריו: "אלה הדברים" – כדבורים, מה הדבורה הזו דבשה מתוק ועוקצה מר, כך הן דברי תורה כל מי שעובר עליהן נוטל איפופסין (עונש) שנאמר (ויקרא כ) "מות יומת הנואף והנואפת" וכן כתוב "מחלליה מות יומת" (שמות ל"א), וכל מי שמקיים אותה זוכה לחיים שנאמר (שמות כ) למטן יאריכון ימיך. דבר אחר, אלה הדברים מה הדבורה הזו דובשה לבעלה ועוקצה לאחרים, כך הן דברי תורה: סם חיים לישראל וסם המות לעובדי כוכבים.

ו. בעל 'ידי משה', ממפרשי המדרש, עומד על הבחירה בשני פסוקים אלו, ומסביר שהן שניאוף ולהבדיל – בשבת, נראות בחינות מנוגדות, בעוד שביאת איסור עוון נורא הוא, ועונשו מיתה, הרי ביאת היתר, מאידך, מצוה היא! הרי כאן בחינה של דבש מצד זה של המעשה ועוקץ – מצידו השני. וכן גבי שבת, מצוה היא לענג את השבת. אמנם, המעלה על דעתו לענגה ע"י בישול מאכלים ערבים ביום השבת עצמו – מחלל הוא, ומות יומת!

ז. בימים אלו, אנו מצווים לדרוש את ציון, עיר הנידחה, ולהביא את הנפש לידי אנחה. תהליכי האבילות בהנהגה המעשית הולכים וגוברים שלושת השבועות-תשעת הימים-שבוע שחל בו-ערב תשעה באב ובסוף-תשעה באב עצמו, ובמקביל בתוך הנפש הולכת וגוברת חווית החורבן ותחושת האבילות, ומאידך – בשיאו של יום ט' באב, אחר חצות היום קמים מעל הארץ ויושבים כרגיל, דגם דבו בזמן אירעה שריפת בית אלוקיננו (לקראת סוף יום תשיעי), יש בכך מימד של נחמה בזה גופא שכילה הקב"ה חמתו בעצים ובאבנים והותיר לנו שריד ופליטה (כמו כן במדרשים מובא שביום תשעה באב נולד המשיח, ועיין בזה).

וכן באי-אמירת תחנון בזה היום, שנתבאר בדברי הראשונים דהוא משום דאיתקרי 'מועד', ביאר בזה בשו"ת בנין עולם (או"ח סי' י"ז) דהוא כדי לזכור-בעת ובעונה הזו דווקא-שלעתיד לבוא יהפך תשעה באב ליום ששון ושמחה כדברי הנביא "צום הרביעי וצום החמישי... יהיו לששון ולשמחה ולמועדים טובים"!

ח. כך, עלינו להפנים את העולה מתוך דברי המדרשים הנ"ל, לצד עניני דיומא – בהם אנו נמצאים כעת, כיצד להשתמש בכל מחשבת מצוה הנקרית לידינו, לעשותה באופן המועיל ובזמן הראוי (וכשהצורך דורש לערב גורם נוסף – להשכיל לבחור באדם הראוי...), מתוך ידיעה שלא כל העיתים והזמנים כשרים לכל פעולה... ולעיתים, יש לשלב לצידה פעולה הנראית כהפכית ומתנגדת לה, אך אדורבה – היא היא המשלימתה, ויחדיו יהו תמים על ראשו והיו לבשר אחד! יה"ר שנזכה לראות עץ יהודה ועץ אפרים חוברים זה לזה, והיו לגוי אחד אחד בארץ ודוד עבדי רועה עליהם!...

שאל את הרב

האם מותר לשורר שירי צער וכיסופי-גאולה בליל תשעה באב

נערך ע"י הרב אברהם משה רוט שליט"א

שאלה:

בשנה שעברה השתתפתי בתפילת ליל תשעה באב בקהילתכם, והזדעזעתי לראות שלפני התפילה ולאחריה, יושבים החברים ושרים יחד שירי רגש. והרי חז"ל אסור בימים אלו ריקודין ומחולות!

אמנם נכון ששירים אלו היו נוגעים לענייניו של יום כמו 'על אלה אני בוכיה' או 'תבוא לפניך אנקת אסיר' וכדומה, ושוררו אותם לאור נרות דולקים, אך לא ראיתי במשנה ברורה שום חילוק באיסור ריקודין ומחולות בין שירים מענייני השעה לבין שירים אחרים, ובין שירה לאור החשמל לבין שירה לאור הנרות...

תשובה:

א. כתב המגן אברהם "נראה לי דאסור לעשות ריקודין ומחולות מי"ז בתמוז ואילך". אמנם לא נתבאר מה דין שירה בפה אם גם הוא אסור בימים הללו.

ב. וכתב השדי חמד (פאת השדה, מערכת בין המצרים, סימן א) לשורר ולנגן בפה שירות ותשבחות שנוהגים לזמר בסעודת ריעות שאינה סעודת מצוה, היה נראה בעיני דשפיר דמי ורק על ניגון בכלי שיר אני מוחה... ואם יאבו לעשות בלא כלי שיר וריקודין יעשו אף כי לא יבצר מלשורר ולנגן איזה שירים לא עלה על לבי לאסור הניגון בפה... עיין שם. אמנם במקור חיים ס"א כתב שמר"ח אב ואילך אסור לשמוע אף שירה בפה. וכ"כ הגרב"צ אבא שאול שאין איסור בשירה בפה, אלא שהמנהג שלא לשורר אף בפה מר"ח אב.

ג. ובהליכות שלמה כתבו בשם הגרש"ז שאין חילוק בין שירה בכלי לשירה בפה, אלא בין שירים 'המעוררים לריקוד' לבין שירים המכונים 'שירי רגש'. והורה הגרש"ז לענין מחנות-קיץ לנערות שכל השירים המכונים שירי רגש יש להתיר להן לשיר. אמנם הוסיף בתשובה: ומכל מקום נכון להימנע בימים אלו אף משמיעת שירים שאינם מביאים לריקוד, ואפילו קטעי חזנות וכדומה, וכדאי הוא בית אלוקינו להתאבל עליו גם כבגון דא.

וכגון זה כתב בחוט שני להגר"ק (שבת ח"ב עמ' שכ"ה) שדוקא שירים של שמחה אסור אבל סתם שירים מותר.

ד. ואמנם כל זה בשירי רגש, אבל שירי קינה ונהי, על זה לא מסתבר כלל שאסורו. וכמוש"כ בשו"ת מהר"ם שיק (יו"ד סימן שס"ח) לגבי אבל על אביו ואמו שמותר לו ללמוד חכמת הנגינה 'אם יעסוק בניגונים שהם שוברים לבו של אדם ואינם משמחים', כי 'באמת נגונים המעוררים הספד ובכי ונהי אין מקום לאסור, וקרא כתיב בירמיה ט' 'ולמדנה בנותיכם נהי ועל זמן החורבן קאי'.

ובאמת מבואר בהלכה שמקוננים על המת עם חלילין, אף דלרוב הפוסקים אסור לשורר כל השנה בכלי שיר, והיינו משום שניגוני צער וקינה אינם בכלל הנגינה. וא"כ מסתבר שה"ה לגבי איסור בין המצרים שהוא יותר קל מאבלות שבעה.

ה. אך באמת יש להבדיל בין 'שירי רגש' לבין 'שירי קינה' – שהרי מצוי היום שבשביל תענוג הנפש משוררים יחד החברים שירי רגש נוגים לאור נרות, ואף עושים זאת בחדווה... וקוראים לזה 'קומזיץ'... ולדוגמא: לא מזמן ערכו החברים מסיבת פרידה לידידנו רבי יהושע רוז שליט"א, ובכונה תחילה עמעמו את האורות ושוררו 'על אלה אני בוכיה' ועוד שירי חורבן... ואמנם באמת הוא קצת דבר זר, שמקוננים קינות במסיבות חברים, וזה יכול להיראות כחוכא ואיטלולא, חלילה,

אך עכ"פ סגנון כזה הוא בוודאי אסור בתשעה באב. מפני שאף אם אינו בכלל איסור 'ריקודין ומחולות' כמוש"נ לעיל אות ג' אך עכ"פ הוא בכלל הסחת דעת מן האבלות האסורה בתשעה באב.

א. ועל כן אף שמותר לשורר שירי געגוע וכיסופין לבית המקדש, וכ"ש שירי אבל וצער על החורבן והגלות, מכל מקום יש לעשות זאת בקול נמוך ובאווירה מתאימה של אבל וצער, ולא בסגנון של קומזיץ חברתי.

ב. דוגמא לדבר מוצאים אנו בסוף סימן תקנ"ט, שם כתב הרמ"א שהולכים על הקברות לאחר שיוצאים מבית הכנסת ביום תשעה באב, כדי לומר שחשובים אנו כמתים ולבקש שהמתים יעוררו עלינו רחמים, (זהו מנהג שהוזכר בגמרא במסכת תענית), אך הוסיף המשנה ברורה בשם השל"ה הקדוש: נכון שלא לילך בכנופיא גדולה כי אין זה אלא טיול וגם מביא לידי שיחת חולין ומסיחין דעתן מאבלות רק ילך יחידי או עם עוד אחד שלא יפסקו מלדבר בענין החורבן ולהתעורר באבילות". הרי לנו כמה אסורים 'מפגשים חברתיים' בתשעה באב, ועל אחת כמה וכמה שאסור לערוך כעין 'קומזיץ' (אפילו אם הוא מבוסס על שירי רגש), אלא רק באווירה נוגה ומאופקת של אבלות וצער על חורבן הבית.

ג. הגר"ש אויערבאך זצ"ל תלה מודעה בפתח ישיבתו, ישיבת 'מעלות התורה' וזה לשונה: "הנני להעיר הערה קטנה וגדולה היא אלי, בדבר אשר בסוף הקינות שאנו מקוננים על חורבן בית המקדש, ובגמר הקינות קמים ואומרים בקול רם "אלי ציון ועריה". ואני מבקש מאד לא להרים קול בזה, אשר נראה כקול זמרה ממש, וח"ו וח"ו כאילו לועגים על הקינות וכו' וכו', נא ונא לאמר בקול יותר שקט ובקול בוכים ולהתבונן במה שאומרים ופירוש הדברים. כל המתאבל וכו' זוכה ורואה בשמחתה, להתבונן היטב בעומק הענין כי רב הוא להתעורר לתשובה וד' יחננו וירצנו. המצפה לשוב בתשובה שלימה." [ועיקר דבריו הם לשיטתו דאבוהי הגרש"ז זצ"ל שס"ל שיש חילוק בין שיר רגש שקט לבין שיר קצבי, כמוש"נ לעיל אות ג', ולכן חשש מאד שלא ישוררו אלי ציון בצורת שירה ובקול רם].

ד. ובאמת, ראיתי מציינים שביקורת זו על צורת שירת 'אלי ציון' כבר נזכרה בשיחות המשגיח דמיר רבינו ירוחם ליבאוויץ נ"ע: 'איך יערב לי אכול ושתה' הנה הקדמונים הרגישו כ"כ בחורבן הבית עד שהיו מתמיהים איך תערב לאדם האכילה והשתיה, ולעומת זה נתבונן נא במצבנו אנו איזו שייכות יש לנו לענין ת"ב ומה משיגים אנו בימים אלה? אנו מתעוררים מהדברים הטפלים לפי ערך, היינו מסיפורי המאורעות הנוראים, אנו מורידים דמעות ב'ארזי הלבנון' וכדומה, אבל האם חורבן הבית נוגע ללבנו? הן מיד באמירת 'אלי ציון' נעשה כבר מעין הלולא, וכל תיאורי החורבן, חילול הקודש והמקדש, ביטול הסנהדרין הכל נעשה מין זמר נאה!

ה. ועל כל פנים נלמד מזה על אחת כמה וכמה על צורת שירת שירי הגעגועים והכיסופים, שלא יאה זה בצורת 'זמר נאה' 'מעין הילולא', כלשון רבי ירוחם נ"ע, אלא בצורת קינה ובכי. ואמר רבינו הגר"ד בלסקי שליט"א שמי שמוריד דמעות בשירתו, הוא בוודאי שפיר דמי, ואין לו לחשוש משום איסור מחולות, וא"כ מהיות טוב ראוי להיות מוריד דמעות געגוע וצער על בית תפארתנו, ושוב אין בזה שום פקפוק.

ובזכות השתדלותנו במצוה יקרה זו של אבילות ירושלים, נזכה במהרה לראות בשמחתה, ששון ושמחה ישיגו ונס יגון ואנחה, עוד תעדי תופיץ ויצאת במחול משחקים, אז תשמח בתולה במחול ובחורים וזקנים יחדיו, אז ימלא שחוק פינו ולשונונו רינה, אז ישיר משה ובני ישראל שירי שמחה והודאה והלל להשי"ת בב"א...

מדור אחודה חידה

מדור ידיעת ההלכה

א] שאלה- פרימת כיסים תפורים. הרב באום קנה חליפה חדשה, כשלבשה בשבת ראה שהכיסים של החליפה תפורים והציע את השאלה לפני בניו, האם מותר לו בשבת לפרום את החוטים שקושרים את הכיסים. ר' ישראל מאיר בנו טען שמותר שכן יצרן החליפה תופר את הכיסים לאחר גמר תפירת החליפה, רק כדי לשמור על צורתה ולכן אין בפרימת החוטים משום מכה בפטיש או משום מתקן מנא, לעומתו טען ר' צבי יהודה שפרימת התפירים ההופכת את הכיסים מכיסים תפורים שאי אפשר להשתמש בהם, לכיסים שניתן להשתמש בהם, אסורה מהתורה משום מתקן מנא או מכה בפטיש ואסור לעשות זאת, מה הדין? [סימן שיז]

ב] שאלה- מריחת שוקולד על עוגה. ברכי אפתה ביום שישי עוגה ומרחה עליה שוקולד חם נוזלי. מאחר והעוגה עמדה במקרר בשיפוע נזל השוקולד לצד אחד של העוגה. ברכי רוצה בשבת למרוח את השוקולד על פני כל העוגה, האם מותר לה? [סימן שכא]

ג] שאלה - פתיחת חור בקבוק שנסתם או הרחבתו. החור בפטמת הבקבוק של שושי נסתם, האם מותר לפותחו בשבת? אם החור קטן מדי לסוג האוכל שבבקבוק האם מותר להרחיבו בשבת? [סימן שיז]

ד] שאלה -השכרת סוס. ל ר' יוסי חוות סוסים בהר חברון, פול, גוי מעובדי החווה בקש מר' יוסי ביום שלישי, להשכיר לו סוס לשבוע (כולל לשבת). האם מותר לר' יוסי לעשות זאת? [סימן רמ"ז]

ה] שאלה- איסור עשיית מלאכה בתשעה באב. האם מותר לעשות מלאכה לבילול תשעה באב, והאם זה חלוק מהיום של תשעה באב או שזהו כיום לגמרי.

מדור אחודה חידה

ו] חז"ל קרו לחומש זה משנה תורה, דהרבה מצוות חוזרות על עצמן, מה הגדר של חזרה זו, משה עשה כן מדעתו או מחמת ציווי ה', ומדוע דווקא על מצוות מסוימות חזר ולא על כל המצוות.

ז] האם שפע ממוני זה דבר חיובי או דבר שלילי, והיכן למדו זאת מהפרשה.

ח] איזה הנהגה מיוחדת לדיינים אנו לומדים מפרשתינו.

ט] איזה עצה לגבי שנואים מרומזת בפרשה ולמדו כן חז"ל באחד מן התלמודין.

י] מי נענש ומה נענש שעבר על האיסור של אל תתגר במ?

כללי השתתפות: את התשובות ניתן לשלוח למייל - עד ראש חודש אב, כל תשובה היא מזכה בזכות להכנס להגרלה ע"ס 500 ₪ מידי חודש, 2 פרסים יוגרלו בין שולחי מדור משיב כהלכה, המדור מתפרסם גם בעלון נוסף, נא לשלוח פרטי השולח יחד עם התשובות, לפרטים נוספים ניתן לפנות במייל info@rhshul.org גם ילדים ששמעו את התשובות מגדולים יכולים לשלוח.

והגדת לבנך

הרב שמחה גרופמן שליט"א

משום שהם אוהבים אותנו

ספר דברים הוא ספר התוכחה. זמן קצר לפני מותו, אוסף משה רבינו את בני ישראל, ומזכיר את מהלכיהם וטעויותיהם שטעו במשך ארבעים השנים שעברו. הוא גם חוזר ומלמד את עיקרי האמונה ועבודת ה'. ר'

שמשון רפאל הירש זצ"ל מעיר, שאחד עשר הפרקים הראשונים של ספר דברים, מכילים את יסודות האהבה, היראה, והדבקות בה'. לא רק לדור ההוא, אלא לכל הדורות.

היש מי שאוהב לשמוע תוכחה? בדרך כלל אנחנו משתדלים להמנע מכך ובדאי שאיננו ששים לקראת האדם המוכיח אותנו.

"דעת זקנים מבעלי התוספות" בפרושם לתורה מביאים גישה אחרת. "מוכיח אדם אחרי חן ימצא ממחליק לשון". לאחר זמן, מפני שהוכיח - חן ימצאו. משה רבינו הוכיח את בני ישראל, ובלעם - שבח אותם. משל למה הדבר דומה? לבן מלך שיש לו שני שרים. אחד אוהבו ואחד שונאו. האוהב אומר לו, בני הזהר שלא תעשה עבירה, שאביך מלך דייך ואם ישמע לא יחוס עליך אלא יהרגך. והשונא אומר, עשה כל תאוות לבך כי המלך אביך ואינך ירא משום דבר. השר הראשון הוא כמו משה רבינו שדבר דברי תוכחה. תוכחתו של משה רבינו שמרה עלינו משך אלפי שנים. השר השני הוא כמו בלעם שאמר "מה טובו אהליך יעקב".

עשו כאוות נפשכם. אתם אומתו הנבחרת והאהובה של הקב"ה והוא אף פעם לא יעניש אתכם.

מסיימים בעלי התוספות ואומרים שמי שמקבל תוכחה, תבוא עליו ברכת טוב. בני ישראל היו מוכנים לקבל תוכחה. כיצד אנו יודעים זאת? ר' לייב חסמן בספרו "אור יהל" מצביע על העובדה שאמירת הדברים ברמז, כבר הספיקה. התוכחה הכילה שם של מקום בו התבצע החטא. לא היה צורך בשום דבר נוסף. מדרש רבה (דברים

א', ט') אומר: "אמר לו הקב"ה למשה, 'הואיל וקבלו עליהן תוכחותיך, צריך אתה לברכנ'. מיד חזר וברכן, שכל המקבל תוכחה זוכה לברכה".

